

Research Program on

HUMAN RIGHTS and
PEACE-BUILDING

Stockholm School of Theology
Sweden

Att konfronteras med sitt våldsamma förflutna
för en hållbar fred - Israel och Palestina

Jaana Rokka

Research Paper Series No. 3

2008

Att konfronteras med sitt
våldsamma förflutna för en
hållbar fred

- Israel och Palestina -

Jaana Rokka

Paper No. 3 in Research Paper Series

Research Program on Human Rights and Peace-Building

Forskningsprogrammet genomförs i samverkan med och finansiellt stöd från Diakonia, Stockholm.

Teologiska högskolan Stockholm

Åkeshovsvägen 29, SE 168 39 Bromma

Layout omslag: Sophia Tonneman

© Författaren

Tryck: Elanders Sverige AB, Vällingby, Sweden 2008

ISSN: 1654-7322

ISBN: 978-91-88906-52-6

Innehåll

Innehåll	iii
Författaren	iv
INLEDNING	1
Bakgrund	1
Syfte	8
Frågeställningar	9
Metod, material och avgränsningar	9
FÖRSONINGSPROCESSER	11
Begreppet “försoningsprocesser”	11
Försoningsprocesser efter konflikt som analysram	15
Försoningsfaser	18
Försoningsvägar	18
Övergripande reflektion	27
FREDSINITIATIV	30
Fredsinitiativ	31
1947 - FN-resolution GA 181 (III)	31
1948 - FN-resolution GA 194 (III)	32
1978 - Camp David	34
1993 - Oslo I	36
1995 - Oslo II	37
2002 - Arabiska fredsinitiativet	39
2003 - Färdplan för fred	41
2003 - Genèvevillkoren	43
ANALYS	46
Analys per fredsinitiativ	46
Analys per försoningsfas och försoningsväg	54
RESULTAT	57
SLUTDISKUSSION	66
REFERENSER	67
Kartor	71

Författaren

Jaana Rokka

har studerat på programmet Mänskliga rättigheter och demokrati, vid Teologiska högskolan Stockholm. Hon har också läst statsvetenskap vid Örebro universitet.

Detta arbete har tidigare framlagts som en uppsats inom programmet *Mänskliga rättigheter och demokrati* vid Teologiska högskolan Stockholm.

INLEDNING

Bakgrund

Det har nu gått mer än fyrtio år sedan Israel ockuperade Västbanken och Gazaremsan, det område som det internationella samfundet genom Förenta Nationerna (FN) tilldelade det palestinska folket i 1947-års delningsplan. Ockupationen har skapat mycket lidande i form av både död, förtryck och kränkningar av såväl internationell humanitär rätt som mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. De israeliska och palestinska folkens rätt till säkerhet och ett normalt liv kränks ideligen från både israeliskt och palestinskt håll.

FNs generalsekreterares personliga humanitära sändebud Catherine Bertini sammanfattar den humanitära situationen för palestinierna som en brist på tillträde och rörelsefrihet.

The situation is a crisis of access and mobility. Palestinians are subject to a variety of closures, curfews, roadblocks and restrictions that have caused a near-collapse of the Palestinian economy, rising unemployment, increased poverty, reduced commercial activities, limited access to essential services (such as water, medical care, education, emergency services) and rising dependency on humanitarian assistance. The restrictions affect almost all activities, rendering most Palestinians unable to carry out any semblance of a normal life and subject to daily hardships, deprivations and affronts to human dignity.¹

Det som för den ena parten, Israel, uppfattas som en berättigad rätt och skyldighet att skydda sin egen befolkning uppfattas av den andra parten, Palestina, som ett sätt att bestraffa och förödmjuka en hel befolkning och tvinga dem att kröka rygg. Att Israel har både en rätt och en skyldighet att trygga sitt folks säkerhet är det ingen tvekan om, men Bertinis utredning påvisar att den humanitära och ekonomiska situationen för palestinierna försämras i ett accelererande tempo. Muren och åtminstone till synes godtyckliga israeliska avspärningar och utgångsförbud, och med dem

¹ Bertini, Catherine (2002-08-19), Mission Report, <http://www.reliefweb.int/library/documents/2002/un-opt-19aug.pdf> (2007-07-19), s 1f.

begränsad rörelsefrihet, stänger in palestinierna i sina hem och samhällen. Möjligheten att leva ett normalt liv med så självklara göromål som att arbeta, gå i skola, sköta sina odlingar, transportera och handla det som behövs eller få tillgång till nödvändig sjukvård är starkt begränsad. Arbetslösheten uppgår till nästan femtio procent. Restiden förlängs med i värsta fall flera timmar. Företagare kan få sina lagrings- och hanteringskostnader fördubblade och arbetarna tvingas till att ibland övernatta på arbetsplatsen till följd av den skarpt avskurna rörelsefriheten. Sex av tio barn i det ockuperade området förhindras att nå skolan varje skoldag. Ambulanser förhindras att passera genom vägspärrar, ibland tvingas patienterna i ambulanserna att passera vägspärrarna per fot. En tredjedel av familjerna avstår från medicinsk vård till följd av dålig ekonomi. De sanitära förhållandena är mycket bristfälliga, sophämtningen är eftersatt och det råder stundtals förödande brist på rent vatten. Nästan sjuttio procent av den palestinska befolkningen lever på fattigdomsgränsen och 1,5 miljoner palestinier är beroende av mathjälp.²

Till detta ska läggas vardagen och den humanitära situationen för 4,4 miljoner palestinska flyktingar. FNs kontor för palestinska flyktingar (UNRWA) definierar 'palestinska flyktingar' som de personer, normalt bofasta i Palestina perioden juni 1946 – maj 1948, som förlorade både hem och uppehälle till följd av den israelisk-arabiska konflikten 1948, samt deras ättlingar. Definitionen innebär att antalet palestinska flyktingar stiger snabbt, de drygt 900 000 palestinska flyktingarna år 1950 har stigit till fler än 4,4 miljoner år 2005.³ I det närmaste hälften av dagens flyktingläger och nästan fyrtio procent av det totala antalet registrerade palestinska flyktingar återfinns på Västbanken och Gazaremsan (se karta 1).⁴ Mia Gröndahls beskrivning av det första flyktingläger hon besöker ger oss en glimt av den livsmiljö som flyktingarna lever i, i värsta fall sedan år 1948.

[...] överväldigades jag av kaoset som bredde ut sig framför mina ögon: torftiga skjul uppförda av grå cementblock, lapptäcket av takens korrugerade

² Bertini, s 3-15.

³ UNRWA United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (2007b), "Who is a Palestine refugee?", <http://www.un.org/unrwa/refugees/whois.html> (2007-07-26).

⁴ UNRWA United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (2007a), "Publications/Statistics", <http://www.un.org/unrwa/publications/index.html> (2007-07-26). Statistik per den 31 december 2006.

plåtbitar som hölls fast av ännu fler cementblock, virrvarret av elektriska ledningar som genomkorsade luftrummet och de smala gränderna där avloppet flöt grått. Inga träd eller blommor lyste upp synfältet. Vart jag än riktade min kamera upplevde jag att min känsla för harmoni var så till den milda grad störd att jag till att börja med inte visste hur jag skulle fånga det som uppenbarades framför mina ögon.⁵

Det andra sidan av myntet är att det som för den ena parten, Palestina, uppfattas som en berättigad rätt och skyldighet att både skydda sin egen befolkning och protestera mot ockupationen uppfattas av den andra parten, Israel, som ett hot mot den egna statens överlevnad och existens. De första palestinska självmordsbombarna briserar i början av 1990-talet.⁶ Bara under en tvåårsperiod efter den andra intifadan har fler än 415 israeler och andra civila dödat och fler än tvåtusen skadats av palestinska attacker, flertalet i självmordsattacker. Human Rights Watch ger oss en annan glimt av livet, denna gång genom israelen Moti Mizrachi som skadades svårt i en självmordsattack.⁷

Your whole life – erased in a moment. [...] One quick minute and everything is radically changed. It's like your life was erased – everything that you did until age thirty-one vanished into nothing. I used to be active, to play soccer two or three times a week, I was on teams, I danced...⁸

Catherine Bertinis slutsats är klar och tydlig; den humanitära krisen på Västbanken och Gazaremsan är ofrånkomligen kopplad till den pågående konflikten. I synnerhet Israels vedergällning av palestinska självmordsbombningar och andra attacker mot militära och civila mål.

[T]here is a serious humanitarian crisis in the West Bank and Gaza. The crisis is not a "traditional" humanitarian crisis, such as those caused by famines or droughts, but is inextricably linked to the ongoing conflict and particularly to the measures imposed by Israel in response to suicide and other attacks against Israeli military and civilian targets. Unless the situation

⁵ Gröndahl, Mia (2004), "Ögonblick från flyktinglägren", Gunner, Göran (red), *I skuggan av ockupationen – palestinsk kamp för nationella rättigheter*, Stockholm, Atlas, s 178.

⁶ Ateek, Na'im (2004), "Ockupation, intifada och självmordsattacker – ett svar från en kristen palestinier", Gunner, Göran (red), *I skuggan av ockupationen – palestinsk kamp för nationella rättigheter*, Stockholm, Atlas, s 354.

⁷ HRW Human Rights Watch (2002), *Erased In A Moment: Suicide Bombing Attacks Against Israeli Civilians*, Human Rights Watch, <http://www.hrw.org/reports/2002/isrl-pa/ISRAELPA1002.pdf> (2007-01-26), s 1, 11.

⁸ HRW, s 11.

*improves, the lives of Palestinians will continue to deteriorate and the humanitarian crisis will quickly spiral out of control.*⁹

Internationell humanitär rätt¹⁰ stadgar att Israel inte får bete sig hur som helst på det ockuperade området Västbanken och Gazaremsan.¹¹ Staten Israel ratificerade de fyra Genèvekonventionerna år 1951.¹² Israels brott mot internationell humanitär rätt finner vi främst i handlingar så som tvångsförflyttning och deportation av skyddade personer, överflyttning av den egna civilbefolkningen, utomrättsliga avrättningar samt kollektiv bestraffning. Israel har allt sedan år 1967 tvångsförflyttat tusentals palestinier, bland annat till Gazaremsan, Europa och Afrika.¹³ Enligt internationell humanitär rätt är tvångsförflyttning och deportation av skyddade personer förbjudet, förutom i de fall då befolkningens säkerhet eller tvingande militära skäl gör det erforderligt. Tvångsförflyttning ska då i princip ske inom det ockuperade området. Vidare stadgar internationell humanitär rätt att de som tvångsförflyttas ska återföras hem så fort fientligheterna upphör. Israel försvarar de genomförda tvångsförflyttningarna och deportationerna utifrån sin rätt att bekämpa terrorister.

Juristorganisationen Al-Haq hävdar att tvångsförflyttningarna och deportationerna är att betrakta som krigsförbrytelser.¹⁴ Israel har även flyttat den egna civilbefolkningen till det ockuperade området och där upprättat bosättningar, utposter, bosättningsblock och nödvändig infrastruktur för att skapa en god bostadsmiljö för de idag 400 000 bosättarna. En ockupationsmakt får enligt internationell humanitär rätt varken förändra det ockuperade områdets status eller flytta den egna

⁹ Bertini, s 1.

¹⁰ Alla traktattexter refererar till Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter (1997), *Konventionssamling i mänskliga rättigheter och humanitär rätt*, Stockholm, Norstedts Juridik AB om inget annat anges.

¹¹ Johansson, Agneta (2004), "Folkrätten och Palestina", Gunner, Göran (red), *I skuggan av ockupationen – palestinsk kamp för nationella rättigheter*, Stockholm, Atlas, s 253f och 265.

¹² ICRC International Committee of the Red Cross (2007), "States party to the main treaties", http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/party_main_treaties (2007-03-17). Israel har inte anslutit sig till GK TP I – II.

¹³ Coakley, Kate & Divac Öberg, Marko (2006), *Occasional Paper 15 – Israel's deportations and forcible transfers of Palestinians out of the West Bank during the second intifada*, Ramallah, Al-Haq, s 5-8; Johansson, s 265.

¹⁴ Coakley & Divac Öberg, s 5-21, 43-46.

civilbefolkningen till det ockuperade området.¹⁵ Nästan sextio procent av Västbankens yta har *de facto* annekterats av Israel.¹⁶ Israel har därtill genomfört ett flertal utomrättsliga avrättningar, det vill säga avrättningar utan rättegång, ibland utan hänsyn till omgivande människors säkerhet. Detta är ett klart brott mot internationell humanitär rätts påbud om rätten till en rättvis rättegång. Israel försvarar avrättningarna med att personerna är att betrakta som kombattanter och därmed acceptabla mål.¹⁷ De tidigare nämnda vägspärrarna och utgångsförbuden tillsammans med väg-, vatten- och elavstängningar, missilattacker mot byggnader med misstänkta utan hänsyn till att andra kan dödas är ett brott mot förbudet mot kollektiva bestraffningar. Liksom att självmordsbombares familjer får 'sona' för dennes brott genom att få sitt hus och sin egendom konfiskerad eller söndersprängd för att slutligen deporteras, vilket även bryter mot förbudet mot repressalier.¹⁸

Och det leder oss in på Palestinas ansvar. Inte heller Palestina får bete sig hur som helst. De två grundprinciperna i internationell humanitär rätt, proportionalitetsprincipen (att väga betydelsen av attacken mot de risker som civila utsätts för) och distinktionsprincipen (krigförande parter skyldighet att göra åtskillnad mellan civila och militära mål, där endast militära mål är acceptabla, samt förbud mot urskillningslösa vapen), gör ingen åtskillnad mellan om det är ockupationsmakten eller de ockuperade som attackerar de civila. Palestinas brott mot internationell humanitär rätt stavas urskillningslös 'självmordsbombning'. Civilbefolkning och civila personer får inte utsättas för anfall, och det är förbjudet att med hot om eller bruk av våld sprida terror.¹⁹ Självmordsbombning brukar stundtals glamoriserar som den fattiges enda vapen – sanningen är att självmordsbombning har en stor potential att relativt billigt orsaka stor urskillningslös förödelse och dödande och lemlästande av civila.

Även envars mänskliga rättigheter och grundläggande friheter ska garanteras under en väpnad konflikt. Israel ratificerade den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR), den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella

¹⁵ Johansson, s 265f.

¹⁶ Halper, Jeff (2004), "Bosättningarna och intifadan", Gunner, Göran (red), *I skuggan av ockupationen – palestinsk kamp för nationella rättigheter*, Stockholm, Atlas, s 50-52.

¹⁷ Johansson, s 267.

¹⁸ Coakley & Divac Öberg, s 23f; Johansson, s 267.

¹⁹ HRW, s 44f och 53.

rättigheter (ICESCR), konventionen om barnets rättigheter (CRC) samt konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CAT) den 3 oktober 1991.²⁰ ICCPR stadgar att Israel, så som konventionsstat, förpliktar sig att respektera och tillförsäkra envar som befinner sig inom dess område och är underkastad dess jurisdiktion de i konventionen inskrivna rättigheterna. Både övervakningskommittén för ICCPR (HRC) och den internationella domstolen (ICJ) har lagt fast att Israel innehar jurisdiktionen över det ockuperade området Västbanken och Gazaremsan, och därmed innehar ansvaret för att respektera och tillförsäkra envar som befinner sig på Västbanken och Gazaremsan de i konventionen inskrivna rättigheterna. ICJ resonerar på ett likvärdigt sätt när det gäller ICESCR och CRC.²¹

Israels brott mot mänskliga rättigheter och grundläggande friheter sker som ovan beskrivits främst mot folkens rätt till självbestämmande, rätten till rörelsefrihet, rätten till arbete, rätten till utbildning, rätten till hälsa, rätten till ett familjeliv, rätten till egendom, diskrimineringsförbudet samt barnets rättigheter. Framför allt är det den olagliga mursträckningen, och den därmed begränsade rörelsefriheten som i sig är en kränkning, som leder till ytterligare kränkningar av den palestinska befolkningens rätt till mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Palestina innehar inte statsstatus och därmed inga förpliktelser för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter så som konventionsstat. Men i och med fredsavtalet Oslo II har den palestinska myndigheten (PA) etappvis övertagit delar av jurisdiktionen över Västbanken och Gazaremsan.²²

Det är dags för en hållbar fred! Dagens situation är ingen hållbar situation för vare sig israeler eller palestinier, för att inte tala om Mellanöstern och internationell fred och säkerhet. Ett otal fredsinitiativ för att lösa konflikten mellan Israel och Palestina har sett dagens ljus. Allt från

²⁰ OHCHR Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2006-07-20), "Ratifications and Reservations", <http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/index.htm> (2007-07-26).

²¹ ICJ International Court of Justice (2004-07-09), *No. 131 Legal consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory*, <http://www.icj-cij.org/icjwww/idocket/imwp/imwpframe.htm> (2007-02-14), s 41-44.

²² The Government of the State of Israel & PLO Palestinian Liberation Organization (1995-09-28), *The Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip*, <http://www.mideastweb.org/meosint.htm> (2007-05-07).

Förenta Nationernas första delningsplan i andra världskrigets fotspår till Arabiska fredsinitiativet, kvartettens Färdplan för fred och gökungen Genèvevillkoren, fredsinitiativet från den israeliska oppositionen och de palestinska ledarna. Men hur skapas en hållbar fred?

Sedan början av 1990-talet börjar insikten gry om att det inte längre är tillfylles med kliniska fredsavtal som endast lägger fast nya gränser och maktförhållanden. Till viss del kan detta ha sin grund i vår förändrade värld, där mellanstatliga krig är undantag och inomstatliga väpnade konflikter är det "normala" och där de civila är det nya slagfältet. Av det totala antalet väpnade konflikter mellan åren 1945 och 1995 var nästan åttio procent inomstatliga. Det sätt som de väpnade konflikterna realiseras på, de civilas roll under de väpnade konflikterna och de väpnade konflikternas syfte har förändrats. Nutidens väpnade konflikter har vanligen vare sig någon antändande händelse, någon krigsförklaring, något avgörande slag eller någon fredsuppgörelse. Inga fronter, ingen respekt för statsgränser och inga fälttåg, militärbaser eller uniformer. De är utdragna i tid, i allmänhet decennielånga. De väpnade konflikterna är inte längre välorganiserade och toppstyrda. Väpnade konflikter förs i allt högre grad med hjälp av löst sammanhållna grupperingar, oftast ledda av en lokal krigsherre. Civila har i dagens väpnade konflikter blivit dess själva kärnpunkt. De civila blir måltavlor för utmattningskrig, terror och direkta aktioner.²³ Vilket både andelen civila offer och antalet människor på flykt påvisar. Andelen civila offer utgör idag över nittio procent av det totala antalet offer i väpnade konflikter, och det är ständigt femtio miljoner människor på flykt varav mer än hälften inom sitt hemland.²⁴ De väpnade konflikternas syfte är inte längre att i första hand tillskansa sig territorium eller resurser, och inte heller säkerhet, ära eller status. Syftet är att skapa och vinna kontroll över folkslag och samhällen inom staten. Civila blir genom sin blotta existens 'stridande' i krigsherrarnas ögon. Konflikter underblåses ofta med hjälp av nationalistiska påtryckningar. Omformningen av människor till 'stridande' blir ett viktigt syfte i de väpnade konflikterna. Striderna utkämpas inte längre på slagfält långt från de civila, utan, för att fritt citera Kalevi J. Holsti, "i varje hem, kyrka,

²³ Holsti, Kalevi J. (1996), *State, War, and the State of War*, Cambridge, Cambridge University Press, s 20-37. Detta stycke är en bearbetad version från stycken i min C-uppsats i statsvetenskap: Rokka, Jaana (2005), *Ny FN-praxis som legitimerar 'humanitär intervention'?*, Örebro, Örebro Universitet, s 8-10.

²⁴ Svenska Röda Korset (2002), *Utbildningsmaterial i internationell humanitär rätt i väpnade konflikter*, Stockholm, Röda Korset, s 84.

offentlig byggnad, skola, motorväg och by”.²⁵

Konflikten mellan Israel och Palestina är ett typfall på den nya tidens väpnade konflikter. I realiteten en inomstatlig konflikt som har pågått i över sextio år, där de väpnade konflikterna varken är toppstyrda eller välorganiserade. Civila israeler och palestinier har tvingats bli det nya slagfältet, både kroppsligen och mentalt. Striderna sker på den egna gårdsplanen. Många av de civila i Israel, det ockuperade området och i flyktinglägren har aldrig upplevt något annat. Det onormala har blivit det normala. Allt lidande som detta inneburit och innebär för israeler och palestinier kräver en genomtänkt fredsprocess. Hur ska israeler och palestinier kunna leva i fred sida vid sida i framtiden?

Försoningsprocesser handlar just om detta. Sedan mitten av 1970-talet har företrädare för denna disciplin ställt sig frågan om hur stater ska hantera sitt våldsamma förflutna och hur människor ska kunna leva i fred sida vid sida. För till syvende och sist är det människor, inte stater, som ska leva i fred. Hur ska människor kunna gå vidare efter väpnade konflikter? Mr Rowe, Sierra Leones representant vid FNs säkerhetsrådsmöte om FNs roll vid nationell försoning efter konflikter, betonar vikten av försoningsprocesser i fredsavtal; "mechanism for post-conflict reconciliation should be included in all peace agreements".²⁶ En hållbar fred kräver att fredsavtal uppmärksammar behovet av en försoningsprocess. Min fråga är därför om, och i så fall hur fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina uppmärksammar behovet av en försoningsprocess.

Syfte

Syftet med denna studie är att utröna om, och i så fall hur fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina uppmärksammar behovet av en försoningsprocess.

²⁵ Holsti, s 39.

²⁶ UN Security Council (2004-01-26), *S/PV.4903 (Resumption 1) Post-conflict national reconciliation: role of the United Nations*, <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/scact2004.htm> (2007-06-27), s 8. Sierra Leone är den senaste i raden av stater som, i enlighet med fredsavtalet, inrättat en oberoende sannings- och försoningskommission. Därtill har man med FNs hjälp inrättat en specialdomstol för att ställa ansvariga till svars för brott begångna i den interna väpnade konflikten 1991 - 2002.

Frågeställningar

De frågeställningar som ger underlag för att kunna uppnå syftet med studien är:

- Hur bör en försoningsprocess vara utformad för att främja en hållbar fred?
- Vad innefattar fredsinitiativen i konflikten mellan Israel och Palestina?

Metod, material och avgränsningar

Studien är en kvalitativ litteraturstudie. Min primärkälla utgörs av fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina. Min sekundärkälla, som hjälper mig att utröna om, och i så fall hur fredsinitiativen uppmärksammar behovet av försoningsprocesser, utgörs främst av en teoretisk analysram om försoningsprocesser efter våldsam konflikt eller våldsamt förtryck.

Mitt urval av fredsinitiativ har skett med utgångspunkt från deras betydelse för samtiden och senare fredsinitiativ. Med fredsinitiativ avses såväl utkast till fredsplaner som undertecknade fredsavtal. Med utgångspunkt från det första fredsinitiativet (GA 181 (III)) och de idag aktuella fredsinitiativen (Arabiska fredsinitiativet, Färdplanen för fred och Genèvevillkoren) har jag valt att även presentera de mest välkända fredsinitiativen (Camp David, Oslo I och Oslo II) som lagts fram dem emellan.

Den teoretiska analysramen baserar sig på International IDEAs handbok *Reconciliation After Violent Conflict*. International IDEA, internationella institutet för demokrati- och valassistans, är en mellanstatlig organisation med säte i Stockholm. Institutet arbetar för uthållig demokrati världen över med målet att stärka demokratiska institutioner och demokratiska processer. De assisterar inom ett brett fält, så som vid framtagande av nationella konstitutioner, utformning och övervakning av valprocesser, analys av politiska partier och främjande av fler kvinnor i politiken. International IDEA innehar observatörsstatus i FN.²⁷

²⁷ International IDEA (2007a), "About Us", <http://www.idea.int/about/index.cfm> (2007-09-01).

Bakgrunden och de skeenden som föregår och följer på fredsinitiativen har bland annat inhämtats från MidEastWeb, Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs (PASSIA) samt Shlomo Ben-Amis bok *Scars of war, wounds of peace*. MidEastWeb är ett webbaserat nätverk av araber, judar och andra som vill bygga ett nytt Mellanöstern baserad på samexistens och goda grannrelationer.²⁸ PASSIA är en arabisk oberoende institution för palestinska akademiker och intellektuella i Jerusalem.²⁹ Shlomo Ben-Ami är israelisk författare och politiker, tillika medförhandlare vid Camp David.

Den avgränsning jag gör, förutom urvalet av fredsinitiativ enligt ovan, är att jag inte ämnar ta upp kritiken om nyttan av försoningsprocesser i en egen del. Utgångspunkten är att det är nödvändigt att i fredsavtal inbegripa försoningsprocesser för att uppnå hållbar fred. Studien är därvidlag normativ, i det att jag självklart utgår från att en uthållig fred är något eftersträvansvärt.

Jag bekänner mig till den subjektivistiska epistemologins syn på forskarens relation till sin studie. Det vill säga att jag anser att forskaren oundvikligen intar/innehar en subjektiv forskarroll. Att som historikern och statsvetaren Dorothy Pickles skriver;

*[T]he political scientist is inseparable from his subject, not only because he is a part of it and as such is helping to make up the stream of its future development, but also because he is a product of it. He cannot look at it from outside, because he sees what is happening through the spectacles of his own particular environment.*³⁰

Eftersom jag dessutom utgår från att 'verkligheten' sitter i betraktarens ögon kommer urval, analyser och tolkningar av texter att påverkas av forskarens världsbild och värderingar. Därmed inte sagt att politik inte kan och bör studeras, utan att analyser och resultat ska förstås utifrån denna utgångspunkt.

²⁸ MidEastWeb (2007a), <http://mideastweb.org>.

²⁹ PASSIA Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs (2007), <http://www.passia.org>.

³⁰ Lundquist, Lennart (1993), *Det vetenskapliga studiet av politik*, Lund, Studentlitteratur, s 68.

[...] reflection on the past is as necessary as it is painful because a divided society can only build its shared future out of its divided past. It is not possible to forget the past and start completely fresh as if nothing had happened. Indeed, the motivation for building a future is precisely to ensure that the past does not return – and so a clear understanding of, and a coming to terms with, that past is the very best way to guarantee it will not come back to haunt a society. The past must be addressed in order to reach the future. Reconciliation, if it is designed and implemented in a genuine and meaningful way, is the means to do that.

International IDEA, 2003

FÖRSONINGSPROCESSER

Begreppet "försoningsprocesser"

En studie över hur stater ska komma till rätta med tidigare övergrepp mot internationell humanitär rätt och mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för att finna en uthållig väg till en gemensam framtid leder en in i området 'transitional justice' och 'conciliation'/ 'reconciliation'. Vid en analys av aktörernas nyttjande av begreppen 'transitional justice' och 'conciliation'/reconciliation' finner man dock relativt snart att de råder en viss begreppsförvirring.

FN är en självklar aktör i händelse av hot mot internationell fred och säkerhet. FNs generalsekreterare skriver i sin rapport om rättssäkerhet och 'transitional justice' i konflikter och postkonflikter om vikten av gemensamma definitioner.³¹ FNs generalsekreterare definierar 'transitional justice' som...

[...] the full range of processes and mechanisms associated with a society's attempts to come to terms with a legacy of large-scale past abuses, in order to ensure accountability, serve justice and achieve reconciliation. These may include both judicial and non-judicial mechanisms, with differing levels of international involvement (or none at all) and individual prosecutions, reparations, truth-seeking, institutional reform, vetting and dismissals, or a combination thereof.³²

³¹ UN Secretary-General (2004-08-23), S/2004/616* *Report of the Secretary-General: The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies*, [http://www.un.org/ Docs/sc/sgrep04.html](http://www.un.org/Docs/sc/sgrep04.html) (2007-02-18), p. 5, s 4.

³² UN Secretary-General (2004-08-23), p. 8, s 4.

Med andra ord utgår FN från ett samhälle med en historia av storskaliga kränkningar, där 'transitional justice' består utav ett antal processer och mekanismer (såväl juridiska som icke-juridiska, så som åtal, gottgörelse, sanningssökande, institutionella reformer, avsked eller prövning av statsrepresentanters lämplighet att inneha sin tjänst) som samhället tillgriper för att säkerställa ansvarstagande, tjäna rättvisan och uppnå försoning.

Den icke-statliga organisationen International Center for Transitional Justice (ICTJ) är en annan av de mer framträdande aktörerna inom området. Organisationen startade sin verksamhet i mars 2003, och är i dag aktiv i tjuugoått stater (dock ej Israel/Palestina). ICTJ hjälper stater som söker efter ansvarstagande för begångna storskaliga grymheter eller kränkningar av mänskliga rättigheter.³³ ICTJ definierar 'transitional justice' som...

*[...] a range of approaches that societies undertake to reckon with legacies of widespread or systematic human rights abuse as they move from a period of violent conflict or oppression towards peace, democracy, the rule of law, and respect for individual and collective rights. In making such a transition, societies must confront the painful legacy, or burden, of the past in order to achieve a holistic sense of justice for all citizens, to establish or renew civic trust, to reconcile people and communities, and to prevent future abuses. A variety of approaches to transitional justice are available that can help wounded societies start anew.*³⁴

ICTJ utgår från ett samhälle med en historia av utbredda eller systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter, där 'transitional justice' består utav ett antal angreppssätt (såväl juridiska som icke-juridiska; åtal, sanningssökande, gottgörelse, institutionella reformer så som prövning av statsrepresentanters lämplighet att inneha sin tjänst, försoning, minnesmärken samt ett särskilt hänsynstagande till kvinnornas utsatthet i konflikten³⁵) som samhället tillgriper i sin övergång från våldsam konflikt eller våldsamt förtryck till fred, demokrati, rättssäkerhet samt respekt för individers och kollektivets rättigheter.

³³ ICTJ International Center for Transitional Justice (2007a), "Mission and History", <http://www.ictj.org/en/about/mission/> (2007-02-18); ICTJ (2007c), "Where We Work", <http://www.ictj.org/en/where/overview/> (2007-02-18).

³⁴ ICTJ International Center for Transitional Justice (2007b), "What is Transitional Justice?", www.ictj.org/en/tj (2007-02-18).

³⁵ ICTJ (2007b).

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA) är en mellanstatlig organisation som verkar för uthållig demokrati världen över. Organisationen beskriver sig själv som en katalysator för demokratiuppbyggnad. International IDEA ingår i Reconciliation Resource Network (RRN), en världsomspännande nätverksorganisation som arbetar för spridande av information och kunskap online på internet. Bland RRNs medlemmar finner vi ett fyrtiotal organisationer och ett hundratal enskilda personer.³⁶ International IDEA värnar om demokrati som den pragmatiskt bästa styrelseformen för konflikthantering och varaktig fred - demokrati är den bästa styrelseformen för att främja mänskliga rättigheter. I sitt arbete för demokrati, som bygger på rättvisa procedurer och fungerande relationer i ett samhälle, blir det för International IDEA naturligt att även engagera sig i framtagandet av en handbok om försoningsprocesser efter våldsamma konflikter, då dessa ofta präglas av en avsaknad av såväl rättvisa procedurer som fungerande relationer. Institutet anser att det finns pragmatiska argument för försoningsprocesser i demokratier efter tider av våldsam konflikt, då man hävdar att det inte kan uppstå varaktig fred utan en försoningsprocess. Institutet väljer att hellre tala i termer av försoning, än om 'transitional justice'. Begreppet försoning definieras som både ett mål och en process.³⁷ International IDEA har valt att inte ge en kort och distinkt definition av en försoningsprocess, definitionen finns utspridd i texten. International IDEA utgår från ett samhälle med en historia av ihållande och utbredd våldsam konflikt som delat samhället, där 'försoningsprocessen' består utav de försoningsfaser (fredlig samexistens, förtroende och empati) som samhället genomgår och ett antal försoningsvägar (såväl juridiska som icke-juridiska; healing, rättvisa, sanning och gottgörelse) som samhället tillgriper i sin övergång till fred och demokrati för en gemensam framtid. Försoningsprocessen är en process genom vilken samhället går från ett splittrat förflutet mot en gemensam framtid.³⁸

Termen 'transitional justice' återfinns även hos International IDEA. Författaren Priscilla B. Hayner, grundare av ICTJ och medlem i RRN,

³⁶ International IDEA (2007b), "Sustainable reconciliation", <http://www.idea.int/conflict/sr/> (2007-06-24). Bland de enskilda personerna finner vi bland annat Kjell-Åke Nordquist, docent i freds- och konfliktforskning vid Uppsala Universitet och författaren och en av grundarna av ICTJ, Priscilla B. Hayner.

³⁷ International IDEA (2003), *Reconciliation After Violent Conflict. A Handbook.*, Stockholm, International IDEA, s 10ff. Institutet fokuserar på försoning som en process.

³⁸ International IDEA (2003), s 12f, 19ff.

skriver att "a full programme of transitional justice" inkluderar förutom sanningskommissioner även mekanismer som rättegångar, lagreformer, prövning av statsrepresentanters lämplighet att inneha sin tjänst, gottgörelse, återuppbyggande och reintegration.³⁹ Men, alla de uppräknade mekanismerna för 'transitional justice' inbegrips i de försoningsvägar som försoningsprocessen består utav! International IDEA väljer, som jag förstår det, att hellre tala i termer av försoningsprocess än om 'transitional justice' för att tydligare fokusera på att en hållbar fred är avhängig försonliga relationer mellan människor. Demokrati och försoningsprocesser underbygger varandra; "while democratic compromise produces solutions regarding issues in conflict, reconciliation addresses the relationships between those who will have to implement those solutions"⁴⁰.

Det råder alltså en viss begreppsförvirring. En översättning från engelskans 'transitional justice' och 'conciliation'/'reconciliation' ger oss termerna övergångsrättvisa och försoning⁴¹. Som professor Hurst Hannum påpekar är 'transitional justice' en högst missledande term. Begreppet 'transitional justice' inbegriper så vitt skilda angreppssätt som ansvarstagande för tidigare brott, skydd av mänskliga rättigheter och åtal för brott i själva transitionsskedet som säkerställande av rättsäkerhet.⁴² Termen försoning är egentligen inte mycket bättre, då den lätt vilseleder läsaren att tänka på förlåtelse. Docent Kjell-Åke Nordquist ser en viktig distinktion mellan förlåtelse och försoning, där förlåtelse inte tarvar någon mänsklig relation. Det går att förlåta någon utan att denne vet om det eller accepterar att bli förlåten. Försoning däremot innebär att människor enas, försonas.

³⁹ International IDEA (2003), s 138. Därtill kan det tilläggas att inte ens International IDEA klarar av att renodla sitt användande av begreppet *reconciliation*. Medförfattarna har inte synkroniserat betydelsen av begreppet, ibland räknas *reconciliation* upp parallellt med de fyra andra försoningsvägarna (healing, rättvisa, sanning och gottgörelse).

⁴⁰ International IDEA (2003), s 12.

⁴¹ Jag är medveten om att det egentligen finns en skillnad mellan de engelska termerna 'conciliation' och 'reconciliation'. Båda orden översätts visserligen till 'försoning', men 're' i 'reconciliation' antyder en *återförsoning*. Det vill säga att parterna varit försonade före den våldsamma konflikten eller förtrycket bröt ut. Dock verkar det mer vara en fråga om tycke och smak vid valet av term, vilket gör att jag väljer att bortse från denna skillnad.

⁴² Hannum, Hurst (2006), "Human Rights in Conflict Resolution: The Role of the Office of the High Commissioner for Human Rights in UN Peacemaking and Peacebuilding", *Human Rights Quarterly*, Vol. 28, No. 1, February 2006, s. 36.

Försoning är därmed ett politiskt användbart strukturellt begrepp.⁴³

Vad göra? FNs och ICTJs begrepp 'transitional justice' uppfattar jag som i princip utbytbara mot International IDEAs begrepp 'försoningsprocess'. Även om termen 'transitional justice' kan uppfattas som för bred, vill jag hävda att termen försoning (utan att specificera om det är ett mål eller en process) istället kan uppfattas som för smal. Även International IDEA är medveten om att termen 'försoning' kan missuppfattas som en fråga om förlåtelse, en ursäkt för straffrihet eller som att stå i motsatsställning till sanning och rättvisa, men hävdar att detta beror på att man uppfattar försoning som ett mål, inte som en process⁴⁴.

Med begreppet försoningsprocess avses i detta arbete en sammanmältning av FNs och ICTJs definition av begreppet 'transitional justice' samt International IDEAs definition av begreppet 'försonings-process'.

Med försoningsprocess avses de försoningsfaser (fredlig samexistens, förtroende och empati i samklang med en demokratisk kultur) som samhällen genomgår och de försoningsvägar (såväl juridiska som icke-juridiska; rättvisa, sanning, healing och gottgörelse) de tillgriper för att göra upp med tider av utbredda eller systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter vid deras övergång från en period av våldsam konflikt eller våldsamt förtryck till fred, demokrati, rättssäkerhet och respekt för individers och kollektivets rättigheter. Övergången tarvar att samhällena konfronteras med sitt våldsamma förflutna för att uppnå en holistisk känsla av rättvisa för alla medborgare, etablera eller återskapa medborgerlig tillit, försona människor och folkgrupper samt förhindra framtida övergrepp.

Försoningsprocesser efter konflikt som analysram

Det finns ingen egentlig teori om försoningsprocesser eftersom ingen våldsam konflikt eller våldsamt förtryck är den andra lik. Det som finns är empiri från ett flertal stater som, mer eller mindre lyckosamt, använt sig av försoningsprocesser på sin väg från våldsam konflikt eller våldsamt förtryck till fred. Behovet av försoningsprocesser började uppmärksammas i mitten av 1970-talet. I en strävan att ställa ansvariga till svars för sina illgärningar fann man att det inte alltid var tillfylles med

⁴³ Nordquist, Kjell-Åke (2007), "Kap 1. Fred och säkerhet genom det internationella rättssamhället?" (stencil), s 14.

⁴⁴ International IDEA (2003), s 14 Box 1.1 och s 22.

enbart juridiska straffrättegångar. Priscilla B. Hayners genomgripande redovisning av de tjugofem försoningsprocesser (av henne benämnda sanningskommissioner) som verkat i världen sedan år 1974 ger oss en god överblick över innehållet, omfattningen och effekten av dessa försoningsprocesser. Först i början av 1990-talet finner vi det första exemplet på att ett fredsavtal innefattar påbud om en försoningsprocess, närmare bestämt en sanningskommission i El Salvador (verksam perioden 1992 - 1993). Denna följs av en historisk klargörandekommission i Guatemala (1997 – 1999) och en sannings- och försoningskommission i Sierra Leone 2000-01, båda en produkt av fredsavtal.⁴⁵

International IDEAs handbok *Reconciliation After Violent Conflict* om försoningsprocesser efter våldsam konflikt blir min teoretiska analysram i detta arbete. Mitt val av teoretisk analysram baserar sig på International IDEAs insikt om samhörigheten mellan demokrati och mänskliga rättigheter samt institutets fasta övertygelse om nödvändigheten av en försoningsprocess för en hållbar fred. Nödvändigheten av att samhället går från ett splittrat förflutet mot en gemensam framtid.

*[...] reflection on the past is as necessary as it is painful because a divided society can only build its shared future out of its divided past. It is not possible to forget the past and start completely fresh as if nothing had happened. Indeed, the motivation for building a future is precisely to ensure that the past does not return – and so a clear understanding of, and a coming to terms with, that past is the very best way to guarantee it will not come back to haunt a society. The past must be addressed in order to reach the future. Reconciliation, if it is designed and implemented in a genuine and meaningful way, is the means to do that.*⁴⁶

Fredsavtal har som mål att gå från våldsam konflikt eller våldsamt

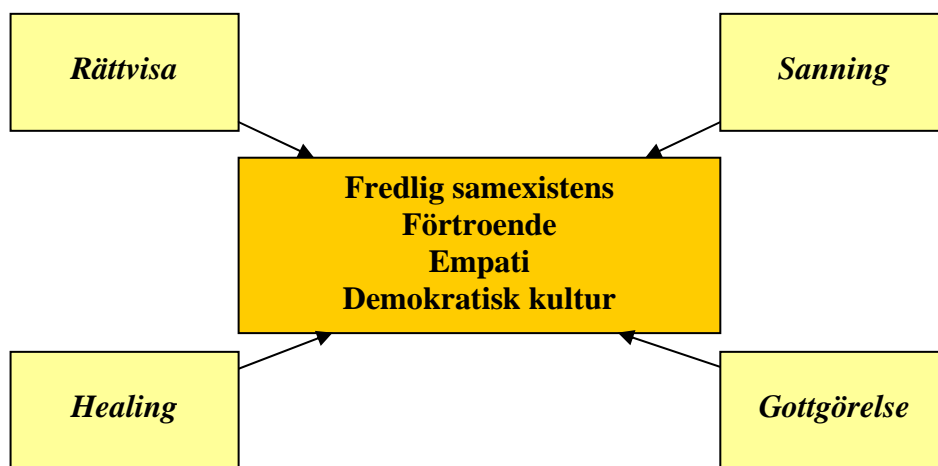
⁴⁵ Hayner, Priscilla B. (2002), *Unspeakable Truths. Facing the Challenge of Truth Commissions.*, London, Routledge, s 10-71. Hayner definierar sanningskommissioner som offentligt sanktionerade tillfälliga institutioner som fokuserar på det som varit, utreder mönster av övergrepp, verkar under en period på normalt 6 – 24 månader samt slutför sitt arbete i en rapport. De sanningskommissioner som Hayner tar upp är de afrikanska (Burundi verksam 1995-96, Nigeria 1999-2000, Sierra Leone 2000-01, Sydafrika 1992, 1993 och 1995-2000, Tchad 1991-92, Uganda 1974 och 1986-95, Zimbabwe 1985), de asiatiska (Nepal 1990-91, Sri Lanka 1994-97, Östtimor 2001-), de europeiska (Jugoslaviska federationen 2001, Tyskland 1992-94) och de latin-amerikanska (Argentina 1983-84, Bolivia 1982-84, Chile 1990-91, El Salvador 1992-93, Ecuador 1996-97, Guatemala 1997-99, Haiti 1995-96, Panama 2001-, Peru 2001-, Uruguay 1985).

⁴⁶ International IDEA (2003), s 15.

förtryck till en demokratisk ordning och hållbar fred. Institutet baserar sin analys av empirin och erfarenheter från tidigare försoningsprocesser på egna lärdomar från demokratiseringsprocesser i världen. International IDEAs studie av försoningsprocesser, där Priscilla B. Hayner är en av medförfattarna, påvisar att det är viktigt att förstå att varje försoningsprocess är unik. En lyhördhet för den egna konflikternas grund, behov och möjligheter är helt avgörande för resultatet. International IDEA lägger därmed inte fram en universell försoningsprocessmall, då detta inte är möjligt. Handboken ska istället nyttjas som en verktygslåda.⁴⁷ Detta till trots blir försoningsprocesser efter våldsam konflikt min teoretiska analysram i detta arbete.

Den försoningsprocessmodell som International IDEA presenterar baserar sig på ett arbete av John Paul Lederach, professor i internationellt fredsbyggande. Försoningsprocessen innefattar tre försoningsfaser (fredlig samexistens, förtroende och empati) i samklang med framväxten av en demokratisk kultur genom fyra försoningsvägar (rättvisa, sanning, healing och gottgörelse) både på det individuella planet och på grupp- och samhällsnivå (se Figur 1).⁴⁸

Figur 1. Försoningsprocess i samklang med framväxten av en demokratisk kultur⁴⁹

⁴⁷ International IDEA (2003), s 16-18.

⁴⁸ International IDEA (2003), s 12f, 19ff.

⁴⁹ Källa: Fritt återskapat efter modell från International IDEA, s. 18-24, som i sin inhämtat modellen från John Paul Lederach.

Försoningsfaser

Den första fasen – försoningsfasen fredlig samexistens - omfattar en övergång från våldsam konflikt eller våldsamt förtryck till fredlig samexistens i betydelsen att åtminstone kunna passera varandra utan att vilja döda varandra. Tillskapandet av en trygg fysisk miljö är ett måste, liksom frigörandet från en paralyserande isolering och självömkan. Den andra fasen – försoningsfasen förtroende - innefattar en uppbyggnad av individers självförtroende och en tillit mellan individer. Att vi inser att vi alla är en del av mänskligheten. Förtroendefasen innefattar även att individualisera skulden för att undanröja en grogrund för framtida mytbildning om folkgruppers kollektiva skuld. Fasen kräver åtminstone ett minimum av fungerande samhällsinstitutioner med ett opartiskt rättsväsende, en effektiv statsförvaltning och en ändamålsenlig lagstiftning. Den tredje fasen – försoningsfasen empati - syftar till att frambringa empati. Empati innebär inte att forna fiender blir såta vänner, inte heller att de förlåter varandra för det som varit. Empati innebär att det finns en vilja att lyssna på motpartens motiv och lidande. Faserna i försoningsprocessen sker inte alltid i en direkt eller logisk följd efter varandra.⁵⁰

Vidare gör International IDEA gällande att försoningsprocessen måste gå hand i hand med framväxten av en demokratisk kultur. En demokratisk kultur innebär en acceptans av en gradvis maktfördelning, ett erkännande av varandras politiska förpliktelser, en miljö som främjar mänskliga rättigheter och ekonomisk rättvisa samt en vilja hos befolkningen att acceptera sitt ansvar för det förflutna och framtiden.⁵¹ I vilken mån institutets vurmande för demokrati bottnar i det faktum att demokratier inte för krig mot andra demokratier och den demokratiska fredstesens om att (den eviga) freden skapas när all världens länder demokratiserats framgår inte.

Försoningsvägar

De försoningsvägar som International IDEA lyfter fram är rättvisa, sanning, healing och gottgörelse. Försoningsvägarna är tätt sammanlänkade och kan i princip komma till användning i alla försoningsfaser.

⁵⁰ International IDEA (2003), s 19-21.

⁵¹ International IDEA (2003), 21f.

Rättvisa

International IDEA anser det viktigt att föra en diskussion om vilken sorts rättvisa man avser. Rättvisan kan inta många skepnader och syften. Västvärlden fokuserar gärna på rättvisa som en vedergällning för brott, en straffrättvisa som skipas i juridiska domstolar. Andra hävdar att rättvisa mer ska förstås som upprättelse och medling. Nackdelarna med straffrättvisa kan i viss mån undvikas genom upprättelserättvisa och vice versa. Till och med amnesti kan ibland vara försvarbart.⁵²

Förespråkare av straffrättvisa anser att denna undanröjer risken för att människor tar lagen i egna händer och för att forna förövare återtar makten i det att den nya regimen snabbt ställer förövarna till svars inför nationell eller internationell domstol. Det individualiserade straffet undanröjer även framtida mytbildning om kollektiv skuld. För offren är det viktigt att förövarna bestraffas för sina gärningar, det ger offren en moralisk upprättelse och ett erkännande av deras egenvärde. Juridisk rättssäkerhet, i motsats till strafffrihet, ses vidare som en av demokratis grundpelare.⁵³

Det som talar emot straffrättvisa är att det ibland helt enkelt inte är möjligt att ställa förövare inför rätta utifrån rättsäkerhets- och politiska skäl. Straffrättvisa kan även i värsta fall hämma försoningsprocessen. En bräcklig fredsöverenskommelse kan lätt blossa upp om förövarna befäras att de kommer att bestraffas hårt. Straffrättvisa kan även hämma demokratin genom den politiska och sociala isolering som de straffade ibland utsätts för. En isolering som i sin tur kan skapa grogrund för söndrande rörelser. Även det faktum att förövarna många gånger varit statsjästemän gör att ett fängslande av dessa kan leda till en ineffektiv statsförvaltning. Vidare har straffrättvisan sina egna inbyggda begränsningar, bland annat fokuserar den på förövarna och inte på offren. Offren kan därmed fara illa under rättegångens korsförhör, och inte minst om åtal inte kan styrkas på grund av brist på bevis. Desmond Tutu, ordförande i den sydafrikanska sannings- och försoningskommissionen, anser att straffrättvisan är oförenlig med den egna kulturen i det att den är för opersonlig och offren är för osynliga. En domstol söker inte sanningen utan prövar endast om de åberopade bevisen är tillräckliga för en fällande dom. Bevismaterial kan ha förstörts av militär och polis, då dessa yrkesgrupper ofta själva varit de värsta förövarna. Det är dessutom

⁵² International IDEA (2003), s 97.

⁵³ International IDEA (2003), s 97ff.

mycket vanligt att just ett bristfälligt rättssystem bidragit till den situation som varit genom sin underlåtenhet att döma förövare. I domstolarnas iver att sedan visa handlingskraft finns det en uppenbar risk för snabba men rättsosäkra domslut. Domstolarna kan frestas till att döma politiskt, skipa segrarens rättvisa, nyttja retroaktiv lagstiftning eller utdöma för hårda straff. Ett nationellt rättssystem är inte anpassat för att döma storskaliga brott mot mänskligheten, folkmord eller andra allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter. Än mindre har det till uppgift att utreda våldsmönster. Inte ens den internationella straffrättvisan är tillämplig i alla lägen, även om den har till uppgift att just döma dessa allvarliga brott. Ad hoc-domstolar och den internationella brottmålsdomstolen (ICC) kan utfärda häktningsorder men saknar befogenhet att gripa personerna, de kan inte hejda pågående konflikter, rättsläget skiljer sig åt mellan olika typer av konflikter och de är dessutom dyra, tidsödande och distanserade från de människor som drabbats. Möjligheten att verkligen ställa förövare till ansvar för dessa allvarliga brott är mycket små. Nationell och internationell straffrättvisa uppfattas därför ibland som en godtycklig rättvisa.⁵⁴

Därmed inte sagt att kritikerna inte anser att rättvisa bör skipas, utan endast att straffrättvisa kanske inte är den bästa och säkraste varianten i alla lägen. Rättvisa som upprättelse kan vara ett alternativ eller ett komplement. Upprättelserättvisa utmärks av att offren och samhället i sin helhet sätts i fokus på ett helt annat sätt än i straffrättvisan. Upprättelserättvisans mål är att så långt som möjligt återupprätta relationerna såväl mellan offer och förövare som inom samhället de lever i för att uppnå social harmoni och försoning. Förövarna ställs till ansvar för sina brott direkt inför offren och samhället. Samhällets ansvar för de sociala förhållanden som bidragit till uppkomsten av förövarnas beteende lyfts fram. Processen sker på frivillig basis. Offren och samhället involveras fullt ut i samtal där man gemensamt fastställer fakta, identifierar övergreppens orsak och tar beslut om lämpliga sanktioner. Sanktionerna utgörs oftast av någon slags upprättelse, vilka genomdrivs med hjälp av sociala påtryckningar. Det finns inga juridiskt tillsatta domare utan medlarna utses av samhället. Lika fall bedöms inte alltid lika till följd av flexibiliteten i bevisföring och rättviseprocedurer. Förespråkare av upprättelserättvisa understryker att den relativt enkla processen är tillgänglig lokalt utan juridiskt byråkratisk fördröjning, samt att processen genomförs på lokalbefolkningen eget språk. Lokalbefolkningen är mer betjänta av en upprättelserättvisa i det att de många

⁵⁴ International IDEA (2003), s 102-107.

gångar behöver verka i både social och ekonomisk gemenskap med sina grannar. De fängelsekostnader en straffrättvisa skapar kan vid upprättsrättvisa nyttjas för social utveckling. Förövarna ges möjlighet att bidra till samhällsekonomin och gottgöra offren.⁵⁵

Men självklart finns det även många fällor med en upprättsrättvisa. Den främsta är att maktförhållanden – kön, ålder, ekonomisk och politisk status, utbildningsnivå - mellan parterna ger utrymme för den starkes makt och rättvisa samt en blindhet för och cementering av rådande maktförhållanden. I nuläget är erfarenheten för begränsad för att kunna veta om de traditionella processerna och dess upprättsrättvisa verkligen är en varaktig väg till fred och konflikthantering.⁵⁶

Många vägar bär till straffrihet. En officiellt sanktionerad tystnad om begångna brott och selektiv historiebeteckning är modeller som tillämpats. Även rättssystem som inte maktar med att döma förövare och internationell rättsordning som sanktionerar att statsöverhuvuden åtnjuter immunitet för sina illgärningar leder i praktiken till straffrihet för dessa förövare. En officiellt deklarerad selektiv amnesti är dock den mest nyttjade straffrihetsmodellen. Amnesti har historiskt sett utfärdats av militärjunter, diktatorer och förhandlingsdelegationer som ett led i fredsuppgörelser. Selektiv amnesti utfärdas utifrån ett flertal utgångspunkter; i utbyte mot den fullständiga sanningen, för särskilda grupper (till exempel barnsoldater), för en viss tidsperiod eller för brott som inte faller under nationell lagstiftning. Den selektiva amnestin har dock i praktiken nästintill blivit en allmän amnesti till följd av den breda ramen för vilken tid och vilka brott som inrymts i amnestikriterierna. International IDEAs analys gör gällande att försoningsprocessen oftast försvåras vid förekomsten av amnesti, och att åtminstone ensidig allmän amnesti ska bannlysas. Institutet har en viss förståelse för amnesti som ett led i en känslig fredsöverenskommelse som annars inte skulle komma till stånd, förutsatt att amnestin föregås av en allmän debatt som ett led i sanningssökande, gottgörelse och ett vidmakthållande av statens internationella åtaganden vad avser mänskliga rättigheter. Det är helt oacceptabelt med amnesti för icke-politiska övergrepp; förövare med personliga motiv för övergrepp mot civila eller deras egendom utan koppling till politiska händelseförlopp ska aldrig åtnjuta amnesti. Förövarens motiv för övergreppet, övergreppets art och intensitet samt

⁵⁵ International IDEA (2003), s 111f.

⁵⁶ International IDEA (2003), s 112f.

övergreppets objekt/mål och proportionalitet måste tas i beaktande.⁵⁷

Försoningsvägen rättvisa kan komma till användning i alla faser i försoningsprocessen. Som exempel kan begäret efter privat hämnd neutraliseras till fredlig samexistens om det skapas förutsättningar för institutionaliserad rättvisa, och förtroendet kan komma när graden av skuld hos förövarna läggs fast i rättvisa procedurer. Empati är ingen beställningsvara men med rättviseprocesser kan åtminstone en del av sanningen komma fram, vilket i sin tur kan främja empatins tillväxt.⁵⁸

Sanning

Sanningskommissioner är inga juridiska instanser och ska heller inte uppfattas som ett surrogat till straffrättvisa. Sanningskommissioner tillsätts temporärt, normalt för en tid av ett till två år i ett politiskt övergångsläge. Tillsättandet av kommissionsmedlemmarna bör, för att öka tilltron till sanningskommissionens arbete, ske genom en rådgivande process där värdet av en bred representativitet av politisk och religiös åskådning, etnisk ursprung och kön bör beaktas. Sanningskommissioner är officiellt sanktionerade för att ta fram fakta om brott mot mänskliga rättigheter och vålds- och övergreppsmönster under en viss fastställd period. Icke-statliga organisationer har vid ett flertal tillfällen varit sanningskommissionerna behjälpliga med faktainsamling. Ibland har icke-statliga organisationerna samlat fakta redan under den tid som övergrepp och konflikt pågår med intentionen att kunna använda dessa fakta som bevis den dag konflikten upphör. Sanningskommissioner har inget mandat att tvinga människor att träda fram och berätta. De har heller inget mandat att åtala, fängsla eller ställa människor till svars inför en domstol, men det underlag som sanningskommissioner får fram kan komma att användas som underlag för åtal, medborgerliga förpliktelser och samhällstjänst. Sanningskommissioner kan inspirera till en allmän debatt om moral, politik och rättssäkerhet genom att dels själva tjäna som förebild för ett öppnare samtalsklimat, dels genom att uppmuntra till bred mediabevakning av det arbete som utförs. Därtill kan sanningskommissioner medverka till direkta medlingsmöten mellan offer och förövare, eventuellt även samhällsmedlemmar, för att uppnå upprättelserättvisa vid mindre allvarliga brott. Sanningskommissioner har ibland i uppdrag att definiera vem som är 'ett offer'. Sanningskommissioners arbete resulterar i ett antal rekommendationer om

⁵⁷ International IDEA (2003), s 108-111.

⁵⁸ International IDEA (2003), s 19-21.

gottgörelse för de övergrepp som offren utsatts för och ännu lider av samt nödvändiga samhällsreformer för främjandet av en fredligare framtid. Sanningskommissioner har dock inget mandat för att framtvinga en åttlydnad av dessa rekommendationer. Sanningskommissioner utgör även ett viktigt led i tillväxten av en demokratisk kultur.⁵⁹

Både det civila samhället och politiker hävdar ibland att risken för en fortsatt eller uppblossad konflikt talar emot tillskapandet av en officiellt sanktionerad sanningskommission. Överlevnad och återuppbyggnad är det som istället bör stå i fokus. Ibland hänvisar man till bristfälliga samhällsresurser och samhällsinstitutioner. Det som ytterligare kan tala emot upprättandet av sanningskommissioner är att ohederliga regimer ibland har utnyttjat sanningskommissioner som ett verktyg för egna intressen. Kommissionerna har då blivit ett forum för politiska vendettor, ett sätt att röja undan det egna ansvaret och ett alibi för framtida kritik om bristfälligt ansvar. En del hävdar vidare att sanningskommissioner skapar för stora förhoppningar, och att grusade förhoppningar kan leda till uppblossad konflikt och ytterligare oro för offren.⁶⁰

Sanningskommissioner har sin största potential när det gäller försoningsprocesser på samhällsnivå. Genom att lyfta fram fakta om det som hänt kan risken för uppblossande tvister och bitterhet hos den politiska eliten dämpas. Sanningskommissioner ger offer och förövare möjlighet att höra var och ens berättelser och om det lidande som övergreppen skapat. I bästa fall leder detta till tolerans, förståelse och kanske till och med empati på samhällsnivå. International IDEAs analys av tidigare sanningskommissioners facit påvisar (självklart) att sanningskommissionerna lyckas bäst i samhällen där övergången från en våldsam konflikt till fred skett på frivillig basis och utifrån parternas ömsesidiga önskan. Bästa förutsättningarna för en sanningskommissions framgång finner man i samhällen som mäktat med att skapa ett brett folkstöd för tillskapandet av sanningskommissionen, understödd av ett engagerat civilsamhälle, oberoende media och internationell uppmärksamhet. Det är svårare att förutse hur sanningskommissioners arbete påverkar försoningsprocessen på individnivå. Människors reaktioner och behov av sanningskommissioners arbete för att nå försoningsfaserna fredlig samexistens, förtroende och empati skiljer sig åt. Den offentliga plattform som sanningskommissioner erbjuder kan för

⁵⁹ International IDEA (2003), s 122-129.

⁶⁰ International IDEA (2003), s 127f.

några av offren leda till personlig upprättelse, medan andra rent av kan må sämre.⁶¹

Även försoningsvägen sanning kan komma till användning i alla försoningsfaser i försoningsprocessen. Medlingssamtal, frigörande samtal och sanningskommissioners utfrågning kan främja såväl fredlig samexistens som uppbyggandet av den enskildes självförtroende och tilliten mellan människor. Sanningskommissionernas styrka är kanske främst dess möjlighet att skilja myt från sanning, vilket främjar viljan att lyssna på andras motiv och lidande.⁶²

Healing

International IDEA härleder sin tvådelade definition av försoningsvägen healing från Världshälsoorganisationens (WHO) definition av hälsa. Healing definieras som strategier, processer och aktiviteter som syftar till att dels förbättra individers mentala hälsa, dels reparera och återuppbygga samhällen och social sammanhang efter omfattande våldsamma konflikter. Med andra ord att reparera både individer och samhällen.⁶³

Det optimala är att healingen sker på individnivå då karaktären på dagens väpnade konflikter gör att individer ofta drabbas på bred front, såväl fysiskt, mentalt som socialt. Till exempel kan en individs fysiska och mentala lidande från tortyr och övervåld förstärkas av det systematiska förtryck och lidande som anhöriga och vänner drabbas av. Det fysiska, mentala och sociala lidandet drabbar individer olika i både tid och rum. Händelser som för en individ leder till omfattande fysiskt, mentalt och socialt lidande kanske generationer framåt kanske inte påverkar en annan individ i någon högre grad. FNs flyktingkommissariats (UNHCR) erfarenhet påvisar att barn, ungdomar, äldre, tortyroffer, psykiatripatienter, frihetsberövade, krigsfångar och anhöriga till saknade utgör speciellt sårbara grupper. International IDEA betonar att människors reaktioner måste förstås i ljuset av både våldets ursprung och betydelse för dessa människor och det sociala och kulturella sammanhanget.⁶⁴

Men, även om healingen på individnivå är det grundläggande kan den endast ske i ett socialt sammanhang. Ett samhälle måste skapa

⁶¹ International IDEA (2003), s 122, 128ff.

⁶² International IDEA (2003), s 19-21.

⁶³ International IDEA (2003), s 77f.

⁶⁴ International IDEA (2003), s 78f.

förutsättningar för offren och överlevarna att förstå smärtan och kunna berätta om det som skett och hur de känner samt kunna delta i medlings-samtal och rättsprocesser. Att ge offren och överlevarna en möjlighet att återta sin identitet och värdighet. International IDEAs analys påvisar dock att politiken oftast är i otakt med offrens och överlevarnas förmåga att hantera konfliktens följder; samhällets försoningsprocess kan komma både för tidigt och för sent.⁶⁵

International IDEA beskriver ett antal healingstrategier på individ-, grupp- och samhällsnivå. Strategierna utgår från att det råder ett samband mellan individers mentala hälsa och det sociala sammanhanget. Det kan inte nog betonas vikten av att här förstå och utgå från det lokala sociala sammanhanget. Allt för många gånger har man försökt att applicera 'västerländska healingstrategier' och diagnoser som till exempel 'posttraumatisk stress' till skada för offren och överlevarna. Istället krävs ett mångsidigt stöd i en säker miljö i form av till exempel individuell psykoterapi, familjeterapi, återförening av anhöriga och vänner, självhjälpsgrupper och andra gruppaktiviteter där människor kan mötas, utbildnings- och omskolningsstöd och daghem för flyktingbarn. Oftast sker healingstrategierna på grupp- och samhällsnivå inom en samhällsgrupp, men erfarenhet från bland annat Sri Lanka och forna Jugoslavien gör gällande att det även kan vara mycket fruktbart att istället mötas över gruppgränser. I dessa fall lät man kvinnorna från de olika etniska grupperna mötas. Samhället kan även nyttja healingstrategin symbolhandlingar. I den mån symbolhandlingarna (offentliga ursäkter, upprättande av monument och museer, namnbyte av gator och torg, kompensation och ceremonier) är ärligt genomförda och valda med hänsyn till det lokala sociala sammanhanget har de sitt berättigande. Healing tar tid, och i det långa loppet tarvar en hållbar healing social rättvisa.⁶⁶

Liksom rättvisa och sanning så kommer försoningsvägen healing till användning i försoningsprocessens alla faser. Healingstrategierna där människor möts i en säker miljö främjar en fredlig samexistens, självförtroendet, tilliten mellan människor och viljan och förmågan till empati. Healingens främsta mål är att bekräfta känslan av att existera och tillhöra - "restoring a normalized everyday life that can recreate and confirm people's sense of being and belonging"⁶⁷ ⁶⁸.

⁶⁵ International IDEA (2003), s 80f.

⁶⁶ International IDEA (2003), s 81ff.

⁶⁷ International IDEA (2003), s 77, Box 6.1.

⁶⁸ International IDEA (2003), s 19-21.

Gottgörelse

Gottgörelse är ett samlingsnamn för en rad åtgärder som syftar till att gottgöra forna orättvisor som inte alltid når upp till en juridisk kränkning av mänskliga rättigheter. Åtgärder som inbegrips är till exempel återställande av frihet, medborgarskap, arbete, egendom eller hemvist, kompensation för förstörd egendom och hälsa till ett symboliskt eller verkligt värde, kompensation till särskilt utsatta grupper i form av utbildning och arbete, rehabilitering av fysisk och mental hälsa samt 'tillfredsställelse' som ett resultat av att sanningen lyfts fram, att förövare ställs till svars och bestraffas, ursäkter eller ett högtidlighållande av offren. Gottgörelse går med andra ord ibland bortom folkrätten, och oftast är den enda möjliga åtgärden en kollektiv gottgörelse. Icke-juridisk gottgörelse är en växande trend. Detta tolkas ibland som en ny moralisk ordning, där politiker är mer villiga att erkänna forna oförrätter och offrens lidande.⁶⁹

Men, åläggande om gottgörelse återfinns även inom folkrätten. Ett antal mänskliga rättighetskonventioner⁷⁰ ålägger konventionsstaten att vid konstaterad kränkning av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter gottgöra den drabbade. Internationella och regionala domstolar, mänskliga rättighetskommittéer och andra FN-organ har vid ett flertal tillfällen föreskrivit gottgörelse. Framtiden får utvisa hur ICCs Trust Fund kan förvalta sitt mandat att ge offer hjälp och kompensation och hur staterna kommer att bemöta FN-resolutionen om grundläggande principer och vägledning om rätten till hjälp och gottgörelse till offer för grova kränkningar av internationella mänskliga rättigheter och allvarliga kränkningar av internationell humanitär rätt, antagen av generalförsamling den 21 mars 2006.⁷¹

Risken för uppskruvade förväntningar på gottgörelse är stor och måste bemötas med korrekt information om förutsättningarna för rätten till gottgörelse och innehållet i den aktuella gottgörelsen. Frågan om vem som ska vara berättigad till gottgörelse är svår att besvara, men desto viktigare

⁶⁹ International IDEA (2003), s 145-147.

⁷⁰ Se bland annat CAT artikel 14 (*compensation/gottgörelse*), ICCPR artikel 9.5 (*compensation/skadestånd*) och Internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, artikel 6 (*reparation or satisfaction/gottgörelse eller ersättning*).

⁷¹ International IDEA (2003), s 149f. Läs gärna vidare om ICCs Trust Fund på www.icc-cpi.int/vtf.html och FNs resolution A/RES/60/147 på www.un.org/Depts/dhl/resguide/r60.htm.

att fastställa. Det finns inget universellt facit. International IDEA varnar för att använda gottgörelse som en slags belöning för deltagande vid rättegångar eller sanningskommissioner. Gottgörelse får inte heller ske på ett sätt som favoriserar någon grupp, eller som ett substitut för grundläggande rättigheter. Kriterierna för gottgörelse bör läggas relativt lågt, och de som uppfyller kriterierna för gottgörelse ska enkelt kunna få ta del av gottgörelsen. Den aktuella statens dåliga ekonomi är ingen ursäkt. Det är lämpligt att tillskapa en särskild institution för försoningsvägen gottgörelse. International IDEAs analys visar att en kombination av ekonomisk och icke-ekonomisk gottgörelse bäst lever upp till offrens behov och förväntningar.⁷²

Försoningsvägen gottgörelse kan i princip komma till användning i försoningsprocessens alla faser. När offer finner någon slags gottgörelse för forna orättvisor, ett erkännande av deras lidande, finns förutsättningar för fredlig samexistens, ett ökat självförtroende och tillit mellan människor och förhoppningsvis även en vilja och förmåga till empati.

Övergripande reflektion

International IDEAs analys av empirin över försoningsprocesser påvisar att det är av yttersta vikt att påbörja försoningsprocessen så snart som möjligt. Av naturliga skäl minskar kvaliteten på vittnesmålen med tiden, då det mänskliga minnet är såväl selektivt som manipulerbart. Med tiden försämras även förutsättningarna för en gynnsam healing och därmed också risken för att offren fastnar i lidande och en paralyserande isolering. Att totalt ignorera behovet av en försoningsprocess kan bli ödesdigert, behovet av en försoningsprocess försvinner inte av sig själv. Det är även viktigt att förstå att försoningsprocessen med nödvändighet måste fortgå under lång tid. Att forcera fram en försoningsprocess har visat sig vara ett dåligt val. Människor är inte alltid beredda att samexistera, känna självförtroende och tillit och än mindre uppbåda empati direkt efter en konflikt. Vi måste hela tiden påminna oss om att en lyhördhet för den egna konfliktens behov och möjligheter är helt avgörande för resultatet.⁷³

Försoningsprocessen är en angelägenhet för hela samhället, processen bör ske i samverkan mellan gräsrotsnivå och myndighetsnivå. Det råder dock delade meningar om i vilken riktning försoningsprocessen ska ske.

⁷² International IDEA (2003), s 155-161.

⁷³ International IDEA (2003), s 27ff.

Bottom-up-förespråkarna tar fasta på att det faktiska försoningsarbetet sker på det interpersonella planet, mellan människor, och att försoningsprocessen därför måste ske utifrån lokala initiativ. Top-down-förespråkarna menar att nationella initiativ skapar gynnsamma förutsättningar för lokala försoningsprocesser. Självklart kan inte myndigheter påtvinga människor känslor som tillit och empati, men myndigheter kan skapa en positiv atmosfär, återupprätta en moralisk ordning och tillskapa försoningsvägar för att möjliggöra försoningsprocessen och uppmuntra till envars deltagande.⁷⁴

Ofta kan det vara svårt att renodla människor som offer eller förövare. Under en våldsam konflikt eller under våldsamt förtryck blir människor stundom offer, stundom är de förövare. Det är av högsta vikt att förstå denna problematik vid utformandet av en försoningsprocess. Att utmåla sig själv som allt igenom oskyldig, hjälte eller någon som bara följde order och att teckna 'de andra' som allt igenom onda eller åtminstone ondare är en farlig grogrund för en uppblossad konflikt. Det ligger även i sakens natur att offer känner in hela sitt lidande medan förövare lätt förringar sina gärningar. Vem som är att beteckna som offer är dock självklart en fundamental fråga för samhället att lösa. Det är inte alltid lämpligt att endast anamma de internationella organens definition av offer. Det krävs en medvetenhet om att det kan finnas såväl direkta som indirekta offer, individuella som kollektiva offer, första som andra generationens offer samt att vissa grupper av offer, så som barn, kvinnor och flyktingar, kan kräva särskild uppmärksamhet. Liksom en medvetenhet om att valet av försoningsväg, och dess innehåll, kan utestänga människor som själva upplever sig som offer. Med en uppenbar risk att deras upplevelse förstärks. En försoningsprocess strävar efter att mobilisera offren, att lyfta dem ur en paralyserande isolering och självömkan för att bygga upp självförtroendet och tilliten till andra. På samma sätt är det av högsta vikt för samhället att även ringa in vem som är att betrakta som förövare. Här bör det finnas en medvetenhet om att det finns även förövare av olika slag, så som individuella och kollektiva förövare och primära och sekundära förövare. De sistnämnda begår själva inga brott i juridisk mening, men tjänar på begångna brott genom att aktivt eller passivt profitera eller utnyttja situationen på offrens bekostnad. En försoningsprocess strävar efter en återintegrering av förövarna i samhället.⁷⁵

⁷⁴ International IDEA (2003), s 25f.

⁷⁵ International IDEA (2003), s 54-76.

Att planera för en försoningsprocess kräver djupa kunskaper om konfliktens historiska rötter, både över vad som verkligen skett och vad som mer är att förstå som en mytbildning. Det vill säga något som av parterna felaktigt uppfattas som en historisk sanning. Det är mycket viktigt att olika tolkningar av verkligheten kommer upp på bordet under en försoningsprocess. Planeringen tar även en djup diskussion om vilken tidsperiod som försoningsprocessen bör och mäktar med att ta upp. Våldets och förtryckets intensitet, vidd och tidsrymd påverkar försoningsprocessens utformning och potential för att bli lyckosam. Ju intensivare våldet och förtrycket varit desto högre är kraven på att konflikten inte får blossa upp igen, och till följd därav ökar även förväntningarna på en lyckosam försoningsprocess. Och de ekonomiska resurserna är troligen mer ansträngda. En långvarig konflikt är oftast svårare att hantera än en kortvarig.⁷⁶

Försoningsprocessens utformning är även avhängig övergångens karaktär. Försoningsprocessen efter att en totalitär stat självmant och ärligt valt att närma sig ett demokratiskt styrelseskick skiljer sig från försoningsprocessen i en totalitär stat som störtats genom en militärkupp. I det förstnämnda fallet är förövarnas vilja att erkänna skuld och offrens vilja att förlåta troligen större än i det sistnämnda fallet. Det idag vanligaste scenariot är en lång och våldsamt konflikt med efterföljande dödläge som mer eller mindre påtvingar parterna ett framförhandlat beslut, en fredsplan. International IDEA betonar att man redan i fredsförhandlingarna bör ta hänsyn till den kommande försoningsprocessen, tillskapa adekvata försoningsprocessmekanismer samt avsätta nödvändiga resurser för försoningsprocessen. Planeringen för försoningsprocessen bör även inkludera de första åren efter övergången då samexistensen, tilliten och legitimiteten för den nya regimen ska befästas, risken för en uppblossad konflikt minimeras och en demokratisk kultur byggs upp. Det är i denna miljö som försoningsprocessens försoningsvägar ska verka.⁷⁷

⁷⁶ International IDEA (2003), s 40-42.

⁷⁷ International IDEA (2003), s 42-44.

[David Ben-Gurion] believed that the redemption of the Jewish people could only be achieved through the creation of facts on the ground, a return to 'Jewish labour' ('Avodah Ivrit') and self-help. Historical rights mattered to him, of course, but more so the conviction that the land is possessed only by those who settle and work it.

Shlomo Ben-Ami, 2006

FREDSINITIATIV

Nationernas Förbunds stadga antas i januari 1919 i efterdyningarna till första världskriget. Stadgan inrättar ett mandatsystem för de kolonier och områden som, till följd av kriget, upphört att tillhöra en annan stats suveränitet och vars folk ännu inte bedöms vara mogna för en egen statssuveränitet. Ett antal samhällen som tidigare tillhört det turkiska imperiet anses vara så utvecklade att de endast behöver ställas under en mandatmakts administrativa rådgivning under en övergångsperiod, intill dess att nationen kan verka som en självständig stat.⁷⁸ Bland dessa nationer inkluderas sedermera Palestina.⁷⁹

Palestina ställs formellt under Storbritanniens mandat år 1922 (se karta 2). I mandatet erkänns judarnas historiska anknytning till Palestina samt deras rätt till ett återupprättat nationalhem i Palestina, men inte på bekostnad av vare sig de i Palestina befintliga icke-judiska befolkningsgruppernas medborgerliga och religiösa rättigheter eller judars rättigheter och politiska status i andra länder.⁸⁰ Mandatet refererar till Balfour-deklarationens utfästelser, i vilken Storbritannien redan år 1917 lovat att verka för sionisternas strävan efter ett judiskt nationalhem i Palestina.⁸¹

Mandattiden präglas av oro. Arabrevolter mot det brittiska mandatet, Balfourdeklarationen och västimperialismen under 1920- och 30-talet slås

⁷⁸ The League of Nations (1919-01-10), The Covenant of the League of Nations, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/leagcov.htm> (2007-01-28).

⁷⁹ Boyle, Francis A. (2003), *Palestine, Palestinian and International Law*, Atlanta, ClarityPress, s 27.

⁸⁰ The League of Nations (1922-07-24), *The Palestine Mandate*, <http://www.mfa.gov.il/mfa/peace%20process/reference%20documents/> (2007-02-23).

⁸¹ Balfour, Arthur James (1917-11-02), "The Balfour Declaration", <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/The+Balfour+Declaration.htm> (2007-01-28).

ned av britterna. David Ben-Gurion, vid denna tid en av ledarna för arbetarsionismen i Palestina och sedermera Israels första premiärminister, prioriterar hellre tillskapandet av fakta på marken än fred.⁸²

Fredsinitiativ

1947 - FN-resolution GA 181 (III)

Bakgrund: Andra världskrigets förintelse av miljontals judar gör att frågan om Palestinas och judarnas framtid lyfts upp på den internationella agendan.⁸³ Mandatmakten Storbritannien har aviserat att de ämnar avsluta sin evakuering från Palestina den 1 augusti 1948 och lyfter därför upp Palestinafrågan i det nybildade FN.⁸⁴

Fredsinitiativets innehåll: FNs generalförsamling antar resolution *GA 181 (III) Framtida styrning av Palestina* den 29 november 1947. Den rådande situationen i Palestina bedöms hota den allmänna välfärden och vänskapliga förbindelser nationerna emellan. Resolutionen innehåller föreskrifter om en delningsplan med en ekonomisk union för Palestina. Senast den 1 oktober 1948 ska området delas i en oberoende judisk stat, en oberoende arabisk stat samt ett FN-administrerat Jerusalem (se Karta 3). FNs säkerhetsråd uppmanas att implementera resolutionens föreskrifter, och om nödvändigt att vidta nödvändiga åtgärder för att bevara internationell fred och säkerhet.⁸⁵

Resolutionen stadgar vidare i del I om tillsättandet av en kommission med uppdrag att, i enlighet med generalförsamlingens rekommendationer och säkerhetsrådets vägledning, successivt ta över administrationen över Palestina från mandatmakten. För att förverkliga tillskapandet av de oberoende staterna föreskriver resolutionen en arbetsordning som syftar till upprättandet av, en för varje stat, demokratiskt vald konstituerande församling, en demokratisk konstitution grundad på respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, en tillfällig regering samt egna

⁸² Ben-Ami, Shlomo (2006), *Scars of war, wounds of peace. The Israeli-Arab tragedy.*, London, Orion Books Ltd – Phoenix, s 7, 12-14; MidEastWeb (2007d), "Israel and Palestine: A Brief History", <http://www.mideastweb.org/briefhistory.htm#The%20British%20Mandate>.

⁸³ MidEastWeb (2007d).

⁸⁴ UN General Assembly (1947-11-29), *GA 181 (II) Future Government of Palestine*, <http://www.un.org/documents/ga/res/2/ares2.htm> (2007-01-28), s 131.

⁸⁵ UN General Assembly (1947-11-29), s 131-133.

militärstyrkor kapabla att bibehålla den allmänna ordningen och förhindra gränsstrider. Den ekonomiska unionen för Palestina innefattar en gemensam tullunion, växelkurs och ekonomisk utveckling samt ett solidariskt ansvar för infrastrukturen.⁸⁶

I del II och III dikterar resolutionen nogsamt gränsdragningarna samt hur de palestinska medborgarna och de araber och judar som endast bor i Palestina får bosätta sig. Grundtanken är att skapa två områden, med arabisk respektive judisk majoritet. Under övergångsperioden tillåts inga judar att bosätta sig i den tilltänkta arabiska staten, och inga araber i den tilltänkta judiska staten. Araber som bor i den tilltänkta arabiska staten får inte begära medborgarskap i den tilltänkta judiska staten, och vice versa. Araber som redan bor i den tilltänkta judiska staten får välja vilken stat de önskar vara medborgare i.⁸⁷

Fredsinitiativets status: FNs generalförsamling har enligt stadgans artikel 10 endast mandat att framlägga förslag, vilket gör att antagandet av resolution GA 181 (III) inte är folkrättsligt bindande. Judarna säger dock ja till resolutionen. Araberna säger nej eftersom de anser att resolutionen legitimerar en aggressiv sionism. Den israeliska politikern och författaren Shlomo Ben-Ami hävdar att judarna accepterade delningsplanen endast av taktiska skäl för att vinna tid för att kunna bli starka nog för att strida mot araberna.⁸⁸

1948 - FN-resolution GA 194 (III)

Bakgrund: Knappt hinner bläcket torka på resolution GA 181 (III) så drabbar judar och araber samman i den strid som judarna benämner 'självständighetskriget' och araberna 'katastrofen'. Den 14 maj 1948 utropar judarna staten Israel. Storbritannien drar sig tillbaka och USA och Sovjetunionen erkänner den nya staten. Över en miljon människor tvingas på flykt, flyktingar som inte tillåts att återvända. Israel går segrande ur striden och tillskansar sig områden utanför den gränslinje som lades fast i 1947-års delningsplan. David Ben-Gurion deklarerar att GA 181 (III)s delningsplan inte längre gäller. Jordanien har tillskansat sig Västbanken, medan Egypten intagit Gazaremsan.⁸⁹ FNs generalförsamling tillsätter med resolution A/RES/186 (S-2) en medlare för Palestina samma dag som Israel utropas. Medlaren tilldelas uppgiften att genom förmedling av

⁸⁶ UN General Assembly (1947-11-29), s 133-142.

⁸⁷ UN General Assembly (1947-11-29), s 133f, 142-150.

⁸⁸ Ben-Ami, s 30ff.

⁸⁹ Ben-Ami, s 35-46.

myndigheter i Palestina i) organisera nödvändigt offentligt stöd för den palestinska befolkningens säkerhet och välfärd, ii) säkra heliga platser och byggnader i Palestina, och iii) främja en fredlig situation i Palestina. Vidare ska medlaren för att främja den palestinska befolkningens välfärd bjuda in, efter behov, organisationer som till exempel WHO, Röda Korset och andra statliga och icke-statliga humanitära och icke-politiska organisationer. Sex dagar senare utses den svenska rödakorsaren Folke Bernadotte till denna post.⁹⁰

Fredsinitiativets innehåll: FNs generalförsamling antar resolution 194 (III) *Palestina – framstegsrapport från Förenta Nationernas medlare* den 11 december 1948 och inrättar därmed en försoningskommission för Palestina bestående av USA, Frankrike och Turkiet med uppgift att snarast ta vid efter den mördade medlaren Folke Bernadotte. Försoningskommissionen åläggs att fullfölja det uppdrag som tilldelades FNs medlare, att verkställa de uppgifter som föreskrivs i resolutionen samt att åta sig ytterligare uppgifter i enlighet med särskilda direktiv från generalförsamlingen eller säkerhetsrådet. Resolutionen uppmanar försoningskommissionen att snarast kontakta parterna i konflikten. Regeringarna och de berörda myndigheterna uppmanas att förhandla med försoningskommissionen eller direkt med varandra. Försoningskommissionen instrueras till att vara regeringarna och de berörda myndigheterna behjälplig med alla de frågor som fortfarande är olösta, inklusive frågan om ekonomisk utveckling. Vidare ska försoningskommissionen tillse att de heliga platserna, inklusive hela Jerusalem utifrån sin roll som helig stad för judendom, kristendom och islam beskyddas. Försoningskommissionen instrueras vidare till att främja en skyndsam repatriering av de flyktingar som önskar återvända hem och leva i fred med sina grannar. De flyktingar som inte önskar återvända ska kompenseras för sina förluster av egendom av ansvariga i enlighet med internationell lag. Försoningskommissionen ska även främja flyktingarnas ekonomiska och sociala rehabilitering.⁹¹

Fredsinitiativets status: Antagandet av resolution GA 194 (III) är inte folkrättsligt bindande. Parterna vägrar underteckna ett fredsavtal. Israelerna tillåter endast en bråkdel av flyktingarna att återvända. Den

⁹⁰ UN General Assembly (1948-05-14), *A/RES/186 (S-2) Appointment and terms of reference of a United Nations Mediator in Palestine*, <http://www.un.org/documents/ga/res/2/ares2.htm> (2007-07-13).

⁹¹ UN General Assembly (1948-12-11), *194 (III) Palestine Progress Report of the United Nations Mediator*, <http://www.un.org/documents/ga/res/3/ares3.htm> (2007-04-16).

efterföljande vapenstilleståndslinjen utgör den så kallade gröna linjen, en gränslinje som inte accepteras av araberna.⁹² Ben-Ami gör gällande att Israel ända sedan Ben-Gurions dagar betraktar en repatriering av de drygt 700 000 arabiska flyktingarna som oförenlig med Israels existens och nationella utveckling.⁹³

1978 - Camp David

Bakgrund: Spänningarna mellan Israel och arabländerna ökar under 1960-talet. Fatah och den Palestinska befrielseorganisationen (PLO) växer fram med Yasser Arafat som ledare och ordförande. Syrien, Libanon, Egypten, Irak och kalla kriget dras in i händelserna. Sexdagarskriget grasserar den 5 -10 juni 1967. Åter igen segrar Israel, och denna gång tillskansar man sig ett än större område än år 1948 (se Karta 4). Västbanken, Golanhöjderna och Sinaiöknen inklusive Gazaremsan ockuperas.⁹⁴ FNs säkerhetsråd antar den folkrättsligt bindande resolution 242 den 22 november 1967, där man kräver ett tillbakadragande av israeliska trupper från ockuperat område, respekt och erkännande av de inblandade staternas suveränitet, territoriella integritet och politiska oberoende samt en rättfärdig lösning av flyktingproblemet.⁹⁵ Resolutionen accepteras av Israel och Egypten år 1970.⁹⁶ Men säkerhetsrådet tvingas ånyo sex år senare i resolution 338 att uppmana de inblandade staterna att följa resolution 242 i alla dess delar.⁹⁷ Yom Kippur-kriget och arabstaternas oljeembargo leder till ett nytt fredsinitiativ.⁹⁸

Fredsinitiativets innehåll: Egyptens president Muhammad Anwar al-Sadat och Israels premiärminister Menachem Begin undertecknar, bevittnad av USAs president Jimmy Carter, Camp David-villkoren, ett ramverk för fred i Mellanöstern den 17 september 1978. Parterna uppmanar de andra parterna i den arabisk-israeliska konflikten - Jordanien, Syrien och Libanon - att ansluta sig till ramverket och att framförhandla fredsavtal i enlighet med ramverkets direktiv. Camp David-

⁹² MidEastWeb (2007d).

⁹³ Ben-Ami, s 46.

⁹⁴ MidEastWeb (2007d).

⁹⁵ UN Security Council (1967-11-22), *Resolution 242 (1967) The situation in the Middle East*, <http://www.un.org/documents/sc/res/1967/scres67.htm> (2007-01-28).

⁹⁶ MidEastWeb (2007d).

⁹⁷ UN Security Council (1973-05-15), *Resolution 338 (1973) Cease-Fire in the Middle East*, <http://www.un.org/documents/sc/res/1973/scres73.htm> (2007-01-28).

⁹⁸ MidEastWeb (2007d).

villkoren utgår från säkerhetsrådets resolution 242 och staternas suveränitet, territoriella integritet och politiska oberoende som en väg till fred och en ny era av försoning i Mellanöstern, präglad av ett samarbete för främjande av ekonomisk utveckling, bibehållen stabilitet och säkerhet.⁹⁹

Ramverket betonar att en hållbar fred kräver att de mest berörda av konflikten involveras, vilket innebär att även Jordanien och representanter för det palestinska folket inbjuds till förhandlingsbordet när Västbanken och Gazaremsan ska avhandlas. Principen om folkens självbestämmanderätt och parternas legitima rätt till säkerhet ska beaktas. Egypten och Israel bedömer att en fredlig överföring av styret på Västbanken och Gazaremsan kommer att ta högst fem år. Förhandlingarna planeras ske i tre steg. I det första steget ska Israel, Egypten och Jordanien, samt representanter för det palestinska folket om de två sistnämnda parterna så kommer överens, ta fram direktiv för en självstyrande myndighet för Västbanken och Gazaremsan. Den israeliska militären ska dra sig tillbaka från området, och ersättas av en stark polisstyrka samt israeliska och jordanska gränspatruller. Det andra steget inleds med ett demokratiskt val av den självstyrande myndigheten, ett val där befolkningen på Västbanken och Gazaremsan äger rösträtt. Inrättandet av den självstyrande myndigheten är klarsignalen för tillbakadragandet av den israeliska militärmyndigheten och civila administrationen från områdena. Det tredje steget ska inledas senast tre år efter det att den självstyrande myndigheten tillträtt. I detta steg ska Israel, Egypten, Jordanien och representanter för den självstyrande myndigheten besluta om den slutliga statusen för Västbanken och Gazaremsan vad avser gränstragningar och säkerhetsfrågor. Förhandlingarna ska ta hänsyn till det palestinska folkets legitima anspråk. Palestinierna kommer på detta sätt att aktivt delta i utformandet av det egna styret på Västbanken och Gazaremsan. Till skydd för israeler och grannländer under övergångsfasen åläggs den självstyrande myndigheten att tillsätta en stark lokal polisstyrka. I steg tre tillsätts även en fast specialkommitté med uppgift att komma överens om villkoren för ett lugnt återvändande av de personer som förflyttades från Västbanken och Gazaremsan år 1967 och nödvändiga åtgärder för att förhindra splittring och oordning.¹⁰⁰

⁹⁹ Anwar al-Sadat, Muhammad & Begin, Menachem (1978-09-17), *The Camp David Accords - The Framework for Peace in the Middle East*, <http://www.jimmycarterlibrary.org/documents/campdavid/accords.phtml> (2007-05-02).

¹⁰⁰ Anwar al-Sadat & Begin (1978-09-17).

Fredsinitiativets status: Egypten sluter fred med Israel den 26 mars 1979 i linje med Camp David-villkoren för ett ramverk för fred i Mellanöstern¹⁰¹, trots starka påtryckningar från de övriga arabiska staterna. Israel drar sig tillbaka från Sinaiöknen, med undantag av Gazaremsan, år 1982. Israel vägrar inleda realistiska förhandlingar om Palestinas självstyre.¹⁰²

1993 - Oslo I

Bakgrund: Den första intifadan i slutet av 1980-talet, PLOs erkännande av säkerhetsrådets resolution 242, kalla krigets slut, de första självmordsbombningarna och fredskonferensen om Mellanöstern i Madrid år 1991 initierar nya fredsinitiativ.¹⁰³

Fredsinitiativets innehåll: Den 13 september 1993 undertecknar Israel och PLO deklARATIONEN om principer för självstyrande arrangemang under en övergångsperiod, ofta benämnd Oslo I. Deklarationens parter är eniga om att erkänna varandras legitima och politiska rättigheter i en strävan efter att leva i fredlig samexistens med ömsesidig värdighet och säkerhet, och att uppnå en rättfärdig, hållbar och enhetlig fredsöverenskommelse och historisk försoning genom den överenskomna politiska processen. Ett av deklARATIONENS mål är att, som ett led i implementeringen av säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338, tillskapa en tillfällig självstyrande myndighet (Rådet) för det palestinska folket på Västbanken och Gazaremsan. Rådet ska verka under en övergångsperiod på högst fem år. Deklarationens parter kommer att framförhandla ett särskilt avtal avseende Rådets sammansättning, makt och ansvarsområden. Rådet ska väljas av det palestinska folket i ett allmänt, fritt och demokratiskt val senast nio månader efter deklARATIONENS ikraftträdande. Annex I förtydligar att den framtida statusen inte kommer att påverkas för de palestinier registrerade på Västbanken eller Gazaremsan den 4 juni 1967 som tvingades flytta från områdena och som av praktiska skäl inte kan delta i valet till Rådet. Rådets jurisdiktion spänner över Västbanken och Gazaremsan med undantag av de frågeställningar som avhandlar områdets permanenta status, det vill säga frågan om Jerusalem, flyktingar, israeler, bosättningar, militärområden, gränsdragningar, säkerhetsarrangemang

¹⁰¹ Anwar al-Sadat, Muhammad & Begin, Menachem (1979-03-26), *Egyptian – Israeli Peace Treaty*, <http://www.mideastweb.org/egyptisrael treaty.htm> (2007-07-01).

¹⁰² MidEastWeb (2007b), "Egyptian-Israeli Peace Treaty - 1979", <http://www.mideastweb.org/Egyptisrael treaty.htm> (2007-07-01).

¹⁰³ Ateek, s 354; MidEastWeb (2007d).

samt relationer och samverkan med grannländer. Dessa sistnämnda förhandlingar ska inledas snarast möjligt, dock senast efter två år.¹⁰⁴

Deklarationen föreskriver vidare att ikraftträdandet av Oslo I innebär en omgruppering av israelisk väpnad militär från Gazaremsan. Därefter ska överföringen av ledningen från den israeliska militärmyndigheten och civila administrationen till de palestinska myndigheterna inledas inom områdena utbildning, kultur, hälsovård, social välfärd, skatteväsende och turism. Överföringen förväntas främja ekonomisk utveckling på Västbanken och Gazaremsan. Rådet åläggs att tillsätta en stark polisstyrka. Israel kommer dock även fortsättningsvis att ansvara för den yttre gränssäkerheten liksom för den allmänna säkerheten för de israeler som bor i områdena. Oslo I stadgar vidare om inrättandet av ett israelisk-palestinskt ekonomiskt och regionalt samarbete inom ett flertal områden, bland annat vatten, el, energi, transport, handel, industri, finanser, arbetsrätt, social välfärd och miljö i syfte att främja ekonomisk tillväxt.¹⁰⁵

Fredsinitiativets status: Oslo I träder i kraft en månad efter parternas undertecknande. Israel och Jordanien sluter fred år 1994.

1995 - Oslo II

Bakgrund: Våldet fortskrider.¹⁰⁶

Fredsinitiativets innehåll: Den israelisk-palestinska övergångsöverenskommelsen (ibland benämnd Oslo II, ibland Taba) undertecknas den 28 september 1995 av den israeliska regeringen och PLO. Undertecknandet bevittnas av USA, Ryska federationen, EU, Egypten, Jordanien och Norge. Även överenskommelsens parter är eniga om att uppnå en rättfärdig, hållbar och enhetlig fredsöverenskommelse och en historisk försoning genom den överenskomna politiska processen. Parterna betraktar Västbanken och Gazaremsan som en territoriell enhet. Överenskommelsen betonar vikten av att fullfölja principvilkorens påbud om allmänna, fria och demokratiska val av, förutom Rådet, även en president för den verkställande myndigheten. Oslo II föreskriver övergången av ledarskapet till och strukturen, funktionen och mandatet

¹⁰⁴ The Government of the State of Israel & PLO Palestinian Liberation Organization (1993-09-13), *Declaration of principles on interim self-government arrangements*, <http://www.mideastweb.org/meoslo dop.htm> (2007-06-30).

¹⁰⁵ The Government of the State of Israel & PLO (1993-09-13).

¹⁰⁶ MidEastWeb (2007d).

hos Rådet och den verkställande myndigheten. Rådet kommer att etappvis (area A, B och C) överta jurisdiktionen över Västbanken och Gazaremsan (se Karta 5), med undantag av de frågeställningar som avhandlar förhandlingar om permanent status, det vill säga frågan om Jerusalem, palestinska flyktingar, israeler, bosättningar, militärförläggning, säkerhetsarrangemang, gränsdragningar samt utlandsrelationer. Förhandlingarna om områdets permanenta status ska inledas senast i maj 1996. Rådet har rätt att stifta lagar och förordningar, dock ska Israel hållas informerad. Rådet åläggs att tillskapa en stark polisstyrka. De israeliska trupperna kommer att omgruppera sig i ett antal steg, men bibehålla ansvaret för den yttre säkerheten och den allmänna säkerheten för israelerna i området. Den tillsatta gemensamma förbindelsekommittén ska tillförsäkra överenskommelsens implementering. Parterna förbinder sig att omgående, effektivt och verkningsfullt agera vid hot om eller bruk av terrorism, våld eller uppvigling från såväl palestinskt som israeliskt håll. De ekonomiska relationerna mellan Israel och PLO återfinns i bilaga V, framförhandlade redan ett drygt år innan undertecknandet av Oslo II.¹⁰⁷

Överenskommelsens artikel XVI talar om förtroendeskapande åtgärder syftande till

*[...] fostering a positive and supportive public atmosphere to accompany the implementation of this Agreement, to establish a solid basis of mutual trust and good faith, and in order to facilitate the anticipated cooperation and new relations between the two peoples [...]*¹⁰⁸

Parterna är överens om att införa förtroendeskapande åtgärder för att utveckla en positiv och stödande allmän stämning som grogrund för ömsesidigt förtroende och tilltro mellan folken. Fredsavtalet räknar upp de förtroendeskapande åtgärderna i) släppa eller överföra häktade och intagna palestinier bofasta på Västbanken eller Gazaremsan, ii) inte trakassera, våldföra sig emot, straffa eller åtala palestinier som bibehållit kontakt med israeliska myndigheter, samt iii) inte åtala personer, som enligt överenskommelsen har rätt att resa in på Västbanken eller Gazaremsan, för brott begångna före den 13 september 1993. Israel och Rådet ska vidare utveckla ömsesidig tolerans och förståelse genom att själva avstå från och i lag förhindra organisationer, grupper och individer att sprida fientlig propaganda. Samt även tillförsäkra ett utbildningssystem

¹⁰⁷ The Government of the State of Israel & PLO (1995-09-28).

¹⁰⁸ The Government of the State of Israel & PLO (1995-09-28), artikel XVI.

som främjar fred och inte inverkar negativt på försoningsprocessen mellan de två folken.¹⁰⁹

Därtill behandlar Oslo II frågan om försvunna personer. Israel och Rådet åtar sig att vara varandra behjälpliga med information om och eftersökning av försvunna personer och kroppar. Därtill ska PLO samarbeta med Israel vad avser att lokalisera och återföra försvunna israeliska soldater och kroppar från israeliska soldater till Israel.¹¹⁰

Fredsinitiativets status: Oslo II träder i kraft samma dag den undertecknas. Den palestinska myndigheten tillskapas. Israel drar tillbaka sina trupper från Gazaremsan och de flesta byar och städer på Västbanken. Israel fortskrider dock med uppbyggandet av bosättningar på Västbanken. I juli 2000 görs ett nytt försök att skapa ett fredsavtal utifrån Oslo I och II i Camp David, och i januari 2001 i Taba, men försöken misslyckas. Parterna kan bland annat inte enas i flyktingfrågan. Osloavtalen genomdrivs aldrig i sin helhet.¹¹¹ Den israeliska författaren Amos Oz menar att;

*I maintain that Oslo was not given even a day's grace. Immediately, even before the ink was dry, the one side planned jihad and the brainwashing for jihad, while the other planned settlements. Therefore, I don't think Oslo failed, because Oslo was never tried.*¹¹²

2002 - Arabiska fredsinitiativet

Bakgrund: Våldet fortskrider in i det nya decenniet. Den 28 september 2000 blossar den palestinska andra intifadan upp till följd av Ariel Sharons besök vid Tempelberget. Elfte septemberattacken år 2001 i USA ger även efterverkningar för konflikten mellan Israel och Palestina. Några palestiniers glädje över attacken, avslöjandet av illegal vapenhandel och Hamas självmordsbombningar gör att USA och EU ger Israel friare händer. Arafat sätts i husarrest i Ramallah. Palestinska självmordsbombningar och israelisk moteld blossar upp. I detta skede initierar den saudiarabiska kronprinsen Abdullah bin Abdul Aziz det

¹⁰⁹ The Government of the State of Israel & PLO (1995-09-28).

¹¹⁰ The Government of the State of Israel & PLO (1995-09-28).

¹¹¹ MidEastWeb (2007d).

¹¹² Isseroff, Ami (2003-01-17), "Viewpoints - The Peace Process is Dead, Long Live the Peace Process", <http://www.mideastweb.org/oslofailed.htm> (2007-07-01).

Arabiska fredsinitiativet.¹¹³ Abdullahs fredsinitiativ välkomnas den 12 mars av FNs säkerhetsråd i resolution 1397. Resolutionen kräver återigen att stridigheterna mellan parterna upphör.¹¹⁴

Fredsinitiativets innehåll: Den 28 mars 2002 antar Arabförbundet det Arabiska fredsinitiativet (ibland benämnd Beirutdeklarationen), ett fredsinitiativ som inrymmer en lösning på såväl hela den arab-israeliska konflikten som den palestinsk-israeliska konflikten. Fredsinitiativet utgår från Abdullahs förslag om ett, i enlighet med resolution 242 och 338, fullständigt israeliskt tillbakadragande från de sedan år 1967 ockuperade arabiska områdena och Israels acceptans av ett oberoende Palestina med östra Jerusalem som sin huvudstad i utbyte mot normala relationer och fred. Arabstaterna är övertygade om att konflikten inte kan lösas med militära medel, och uppmanar därför Israel att ompröva sin policy och kungöra att även de ser en rättfärdig fred som ett strategiskt val. Israel uppmanas att tillförsäkra i) ett fullständigt tillbakadragande från de sedan år 1967 ockuperade områdena, ii) en rättfärdig lösning på flyktingfrågan i enlighet med generalförsamlingens resolution 194 (III), samt iii) ett accepterande av en oberoende suverän palestinsk stat på de ockuperade områdena Västbanken och Gazaremsan med östra Jerusalem som dess huvudstad. I gengäld kommer arabstaterna att betrakta den arabisk-israeliska konflikten som avslutad, skapa säkerhet för regionens alla stater samt sluta fred och etablera normala relationer med Israel. Arabförbundet uppmanar det internationella samfundet och andra stater och organisationer att stödja fredsinitiativet. Fredsinitiativet innefattar en något kryptisk skrivning i flyktingfrågan. Fjärde punkten stadgar att Arabförbundet "assures the rejection of all forms of Palestinian patriation"¹¹⁵. Detta är enligt MidEastWeb en eftergift till Libanons farhågor om permanenta palestinska bosättningar i Libanon, men samtidigt även en indikation på att den rätt till återvändo som resolution GA 194 (III)s förespeglar inte längre är en absolut rätt.¹¹⁶

¹¹³ MidEastWeb (2007d).

¹¹⁴ UN Security Council (2002-03-12), *S/RES/1397 (2002) Resolution 1397 (2002) The situation in the Middle East, including the Palestinian question*, <http://www.un.org/Docs/scres/2002/sc2002.htm> (2007-05-06).

¹¹⁵ The Council of Arab States (2002-03-28), *The Arab Peace Initiative*, <http://www.mideastweb.org/saudipeace.htm> (2007-05-07).

¹¹⁶ MidEastWeb (2007e), "The Arab Peace Initiative, 2002", <http://www.mideastweb.org/saudipeace.htm> (2007-07-01).

Fredsinitiativets status: Fredsinitiativet förkastas av Israel då fredsinitiativet kommer när våldet är som intensivast.¹¹⁷ Det Arabiska fredsinitiativet antas ånyo vid Arabförbundet möte i Riyadh den 28 mars 2007, och fortlever därmed än idag.¹¹⁸

2003 - Färdplan för fred

Bakgrund: Stridigheterna tar inte slut. Kvartetten - USA, Ryska federationen, EU och FN – gör sitt första offentliga framträdande i april 2002, där man framför sin oro för den rådande situationen i Mellanöstern.¹¹⁹ USAs president George W Bush tal i juni 2002, där han presenterar sin vision om en tvåstatslösning där staterna lever sida vid sida i fred och säkerhet, kommer sedermera att utgöra underlag för Kvartettens Färdplan för fred.¹²⁰ I augusti 2002, efter en förfrågan från Israels premiärminister Ariel Sharon och Kvartetten, tillsätter FNs generalsekretare ett personligt humanitärt sändebud, Catherine Bertini. Hennes uppgift blir att undersöka den humanitära situation som konflikten mellan Israel och Palestina ger upphov till, att identifiera nödvändiga åtgärder samt att klarlägga aktörernas ansvar för humanitära åtgärder. Rapporten rekommenderar å ena sidan Israel att tillförsäkra palestinierna deras rätt till hälsa, utbildning, vatten och sanitet, arbete och försörjning bland annat genom att häva utgångsförbud och underlätta fri rörlighet. Israel ska även sörja för hjälporganisationers tillträde till området. Vidare ska Israel påskynda frisläppandet av frusna palestinska tillgångar. Å andra sidan rekommenderas PA att tillse att deras transporter och resurser inte utnyttjas på ett otillbörligt sätt och att lagföra alla som misstänks för brott.¹²¹ USAs invasion av Irak i mars 2003 och valet av Mahmud Abbas till palestiniernas premiärminister i april skapar nya oroligheter med israeliska raider och palestinska självmordsattacker.¹²²

¹¹⁷ Isseroff, Ami (2007), "The Arab Peace Initiative, Introduction", <http://www.mideastweb.org/saudipeace.htm> (2007-07-01).

¹¹⁸ Issacharoff, Avi (2007-03-29), "Arab leaders unanimously approve Saudi peace initiative at Riyadh summit", <http://www.haaretz.com/hasen/spages/843364.html> (2007-07-17).

¹¹⁹ Powell, Colin L. (2002-04-10), "Remarks with Foreign Minister of Spain Josep Pique, United Nations Secretary General Kofi Annan, Foreign Minister of Russia Igor Ivanov, and European Union Senior Official Javier Solana", <http://www.state.gov/secretary/former/powell/remarks/2002/9232.htm> (2007-07-20).

¹²⁰ Bush, George W (2002-06-24), "President Bush Calls for New Palestinian Leadership", <http://www.state.gov/p/nea/rls/rm/11408.htm> (2007-07-17).

¹²¹ Bertini, s 27-30.

¹²² MidEastWeb (2007d).

Fredsinitiativets innehåll: Den 7 maj 2003 presenterar FN:s generalsekreterare Kwartetts Färdplan för fred för säkerhetsrådet. Färdplanens mål är en permanent tvåstatslösning och fredsuppgörelse för konflikten mellan Israel och Palestina i linje med president Bushs tal, säkerhetsrådets resolutioner 242, 338 och 1397 och Arabiska fredsinitiativet. Färdplanen för fred är en prestationsbaserad och målinriktad färdplan för fred i tre faser. Den första fasen inbegriper ett omedelbart stopp för terror och våld, en uppbyggnad av palestinska institutioner, en normalisering av palestinskt liv, Israels tillbakadragande till gränserna före den 28 september 2000 samt en frysning av israeliska bosättningar. Fasen ska inledas med parternas otvetydiga uttalanden; dels det palestinska ledarskapets bekräftelse av Israels rätt att existera i fred och säkerhet och en uppmaning till ett omedelbart och förbehållslöst stopp på våldet, dels det israeliska ledarskapets bekräftelse av visionen om en tvåstatslösning med en oberoende palestinsk stat sida vid sida med Israel samt en uppmaning till ett omedelbart stopp på våldet. Färdplanen stadgar att den Palestinska myndigheten och Israels regering ska, i samverkan med Kwartetten, aktivt verka för att få ett slut på våldet. Arabstaterna ska avbryta allt stöd till vålds- och terrorgrupper. En demokratisk konstitution för Palestina ska utformas, och fria, öppna och rättvisa val ska hållas snarast möjligt. Bertinirapportens rekommendationer för att åtgärda den humanitära situationen ska implementeras. Israels regering ska nedmontera alla bosättningar upprättade efter mars 2001.¹²³

Färdplanens andra fas – övergångsfasen - planeras fortgå under perioden juni till december 2003, men Kwartetten har förbehållit sig rätten att avgöra om de nödvändiga förutsättningarna för en igångsättning av fas två finns innan fasen får inledas. Övergångsfasen omfattar ett tillskapande av en oberoende palestinsk stat och ett fortskridande av de åtgärder som initierades i fas ett. Övergångsfasen kommer att inledas med en internationell konferens för att dels stödja palestinsk ekonomisk återhämtning, dels initiera en process för att tillskapa en oberoende palestinsk stat med provisoriska gränser. Multilaterala diskussioner om vatten, resurser, miljö, ekonomisk utveckling, flyktingar och vapenkontroll ska hållas. Kwartetten ska verka för ett internationellt erkännande av staten Palestina. Fas tre kommer att inledas när Kwartetten

¹²³ UN Secretary-General (2003-05-07), *S/2003/529 Letter from the Secretary-General: A Performance-based road map to a permanent two-State solution to the Israeli-Palestinian conflict*, <http://domino.un.org/unispal.nsf/vSecgen!OpenView&Start=1&Count=150&Expand=61#61> (2007-02-19), s 1-5.

i konsensus så anser det möjligt. Målet är konsolidering av palestinska reformer, institutioner och säkerhetsarrangemang samt förhandlingar för att uppnå en permanent fred mellan Israel och Palestina. Även denna fas kommer att inledas med en internationell konferens syftande till att initiera en process för att ta fram den slutliga statusen för Jerusalem och bosättningarna, en rättfärdig, rättvis och realistisk lösning på flyktingfrågan samt en permanent gränsdragning som en slutpunkt på Israels ockupation sedan år 1967. Konferensen ska även initiera en process som syftar till en slutgiltig lösning av Mellanösternkonflikten, närmare bestämt konflikterna mellan Israel och Libanon respektive Israel och Syrien. Den tredje fasens avtal beräknas vara framförhandlade under år 2005.¹²⁴

Fredsinitiativets status: Israels premiärminister Ariel Sharon och den PAs premiärminister Mahmud Abbas aviserar i juni 2003 att de ämnar fullfölja villkoren i Färdplanen för fred. Vissa försök till att efterleva färdplanen har påbörjats. Färdplanen för fred fortlever på sparlåga.¹²⁵

2003 - Genèvevillkoren

Bakgrund: Konflikten fortlever med palestinska självmordsbombningar, israeliska lönnmord och vedergällningsattacker.¹²⁶

Fredsinitiativets innehåll: Den 12 oktober 2003 offentliggörs ett utkast till en permanent statusöverenskommelse utarbetad av den israeliska oppositionen och de palestinska ledarna. De tilltänkta avtalsparterna är dock staten Israel och PLO. Fredsinitiativet går under namnet Genèvevillkoren (ibland benämnd Beilin-Abd-Rabbo-dokumentet efter sina upphovsmän). Genèvevillkoren baserar sig på och syftar till att leda till en implementering av säkerhetsrådets resolutioner 242, 338 och 1397. Dessutom förväntas de realisera den permanenta fred som föreskrivs i Bush tal och Kvartettens Färdplan för fred. Genèvevillkoren förväntas utgöra en historisk försoning mellan israeler och palestinier och bana väg för försoning mellan arabvärlden och Israel i enlighet med Arabiska fredsinitiativet. Genèvevillkoren stadgar om inrättandet av en implementerings- och verifikationsgrupp, bestående av EU, FN, Ryska federationen, USA och andra som parterna kommer överens om, för att

¹²⁴ UN Secretary-General (2003-05-07), s 6-8.

¹²⁵ MidEastWeb (2007d).

¹²⁶ MideEastWeb (2007c).

övervaka och säkerställa överenskommelsens villkor. Parterna förutsätts erkänna varandras suveränitet, politiska oberoende och territoriella integritet i enlighet med gränsdragningen per den 4 juni 1967. Jerusalem kommer att utgöra huvudstad för både Israel och Palestina. Parterna är införstådda med vikten av effektiva säkerhetsarrangemang. Parterna ska gemensamt verka för ett stopp för våld och terror riktad mot människor, egendom, institutioner och territorium. Israel och Palestina ska verka tillsammans med sina grannar för ett säkert Mellanöstern utan massförstörelsevapen. Israel ska successivt, inom trettio månader från det att avtalet träder i kraft, dra sig tillbaka från palestinskt territorium. Palestina ska äga en stark säkerhetsstyrka, men inte utgöra en militärmakt. Palestinska säkerhetsstyrkans vapenmängd ska begränsas i enlighet med villkoren.¹²⁷

Genèvevillkoren stadgar vidare att Israel ansvarar för att de israeler som i nuläget är bosatta i Palestina bosätter sig utanför Palestina, samt att fast egendom och infrastruktur överförs till palestinsk suveränitet. Parterna ska upprätta en korridor mellan Västbanken och Gazaremsan, under israelisk suveränitet och palestinsk administration. Israel och Palestina ska, understödda av implementerings- och verifikationsgruppen, inrätta lagar som förbjuder uppvigling med grundval i panrörelser, rasism, terrorism eller våld. Genèvevillkoren lägger fast statusen och beskyddet för Jerusalem i sin helhet och specifika heliga platser i staden.¹²⁸

Den sjunde artikeln behandlar flyktingfrågan. Parterna är medvetna om att flyktingfrågan måste få ett avslut för att möjliggöra en rättfärdig och hållbar fred. Generalförsamlingens resolution 194 (III), säkerhetsrådets resolution 242 och det Arabiska fredsinitiativet skapar underlag för en lösning. Flyktingar ska kompenseras för sitt flyktingskap och sin förlust av egendom. Världländer som inhyst palestinska flyktingarna ska ersättas. Palestinska flyktingar kommer att erbjudas att välja permanent bosättningsplats där valet står mellan staten Palestina eller i enlighet med berört lands egna önskemål i) ett tredje land, ii) staten Israel, eller iii) nuvarande värdland. De palestinska flyktingarna i Libanon har företräde. De palestinska flyktingarna ska beredas möjlighet att uttrycka sina egna fria val. Genèvevillkoren föreskriver upprättandet av en internationell kommission, och uppmanar EU, FN, Ryska federationen, USA, UNRWA,

¹²⁷ Beilin, Yossi & Abd-Rabbo Yasser (2003-10-12), *The Geneva Accords*, <http://www.mideastweb.org/geneva1.htm> (2007-07-21).

¹²⁸ Beilin & Abd-Rabbo (2003-10-12).

de arabiska värdländerna, Japan, Kanada, Norge, Schweiz, Världsbanken och andra att bli medlemmar. Den internationella kommissionen ska övervaka och leda flyktingfrågeprocessen samt tillsätta ett flertal underkommittéer. Bland annat en rehabiliterings- och utvecklingskommitté med uppgift att, tillsammans med Palestina, värdländer och andra stater, verka för rehabilitering av flyktingar samt samhällsutveckling. Kommittén ska även tillskapa program för att tillhandahålla de forna flyktingarna med bland annat personlig utveckling och samhällsutveckling, bostäder, utbildning och hälsovård. Genèvevillkoren innehåller en egen punkt avseende försoningsprogram där parterna uppmanas att uppmuntra och främja ett samarbete mellan institutioner och civilsamhället för att skapa forum för "exchanging historical narratives and enhancing mutual understanding regarding the past" i syfte att sprida en större förståelse. Utbytet och spridning ska ske inom såväl skolans värld, kulturlivet som civilsamhället. Försoningsprogrammen kan även inkludera högtidlig-hållande av de samhällen som existerade före år 1949. De palestinier och araber som har häktats eller fängslats inom ramen för konflikten mellan Israel och Palestina innan Genèvevillkorens undertecknande ska frisläppas.¹²⁹

Fredsinitiativets status: Genèvevillkoren har inte undertecknats och har i dagsläget ingen officiell status. Israels regering har dömt ut villkoren eftersom de är för långtgående och dessutom förekommer Färdplanen för fred. Arafat välkomnar villkoren, medan ett flertal palestinska organisationer har fördömt villkoren utifrån att de ger upp kravet på flyktingars rätt att återvända till den plats de flydde ifrån. En opinionsundersökning visar att mellan en femtedel och hälften av befolkningarna stöder villkoren. FNs dåvarande generalsekretare och USAs dåvarande utrikesminister var beredda att diskutera Genèvevillkoren.¹³⁰ Redan i november 2003 tvingas säkerhetsrådet att upprepa sin uppmaning till parterna att upphöra med allt bruk av våld.¹³¹

¹²⁹ Beilin & Abd-Rabbo (2003-10-12).

¹³⁰ MidEastWeb (2007c), "Geneva Accord (Beilin-Abd-Rabbo Document", <http://www.mideastweb.org/geneva1.htm> (2007-07-21).

¹³¹ UN Security Council (2003-11-19), *S/RES/1515 (2003) Resolution 1515 (2003)*, http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions03.html (2007-07-20).

The political scientist is inseparable from his subject, not only because he is a part of it and as such is helping to make up the stream of its future development, but also because he is a product of it. He cannot look at it from outside, because he sees what is happening through the spectacles of his own particular environment.

Pickles, 1976

ANALYS

Den här studien syftar till att utröna om, och i så fall hur fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina uppmärksammar behovet av en försoningsprocess. En analys utifrån analysramen försoningsprocesser efter våldsam konflikt eller våldsamt förtryck måste självklart ta hänsyn till utgångspunkten att varje konflikt är unik. Konflikten grund, behov och möjligheter är avgörande. Med utgångspunkt från den humanitära situationen i Israel/Palestina (se Inledning) kan vi genom att kombinera resultatet från de två frågeställningarna – "Hur bör en försoningsprocess vara utformad för att främja en hållbar fred?" (se Försoningsprocessen) respektive "Vad innefattar fredsinitiativen i konflikten mellan Israel och Palestina?" (se Fredsinitiativ) - analysera fredsinitiativen utifrån den teoretiska analysramen.

Analys per fredsinitiativ

En första överblick över de fredsinitiativ som presenterats i avsnittet Fredsinitiativ visar att termen försoningsprocess är ett mycket sällsynt ord. Men, låt oss analysera ett fredsinitiativ i taget utifrån den teoretiska analysramen om försoningsprocesser efter våldsam konflikt eller våldsamt förtryck. Går det att i fredsinitiativen finna försoningsfaserna fredlig samexistens, förtroende och/eller empati i samklang med framväxten av en demokratisk kultur genom försoningsvägarna rättvisa, sanning, healing och/eller gottgörelse?

FNs resolution GA 181 (III) per den 29 november 1947 föregås av humanitärt lidande som en följd av väpnade revolter, vedergällningar och den ohyggliga förintelsen. Fredsinitiativet fokuserar på bildande av två stater sida vid sida i samklang med framväxten av en demokratisk samhällsordning och ekonomisk utveckling. Den fredliga samexistensen

ska säkras genom skapandet av en trygg fysisk miljö med hjälp av de tillsatta militärstyrkorna. Kommissionens övertagande av administrationen över Palestina och skapandet av samhällsinstitutioner kan tolkas som ett led i skapandet av förtroende för den nya ordningen. Men, detta är endast en *för* välvillig tolkning av fredsinitiativets förståelse av behovet av en försoningsprocess. Den viktiga ingrediensen att samhället konfronteras med sitt våldsamma förflutna saknas. Fredsinitiativet bygger endast för framtiden, en framtid som utgår från två folkgrupper - judar och araber - sida vid sida. FNs generalförsamling utgår med andra ord snarare från en konfliktlösning genom en separering av de två folken – judar och araber - än från försoningsvägar för att generera fredlig samexistens, förtroende och empati mellan folken i enlighet med den teoretiska analysramen. Fredsinitiativet innehåller inget om vare sig rättvisa, sanning, healing eller gottgörelse.

FNs resolution GA 194 (III) från den 11 december 1948 läggs fram i efterdyningarna av självständighetskriget/katastrofen och med över en miljon människor på flykt. Resolution GA 194 (III) är per definition inte ett 'äkta' fredsinitiativ. Men jag anser det viktigt att ändå inbegripa denna resolution i denna redovisning och analys av fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina eftersom den dels kommer att åberopas i det Arabiska fredsinitiativet femtiofyra år senare, dels innehåller tillsättandet av en försoningskommission. Det framgår inte uttryckligen av resolution GA 194 (III) varför man givit kommissionen epitetet '*försonings-*', men om vi utgår från att namnet försoningskommission inte kan ha valts utan orsak bör kommissionens uppgifter tolkas utifrån en strävan efter försoning. Dock oklart om den sökta försoningen är en process eller ett mål.

Resolution GA 194 (III) konfronteras med såväl samhällets framtid som dess våldsamma förflutna. Framtida fredlig samexistens främjas genom försoningskommissionens uppdrag att trygga den fysiska miljön för både platser och människor. Den för judar, kristna och muslimer heliga staden Jerusalem ska skyddas och säkerheten för hela den palestinska befolkningen, även de som är på flykt, ska tryggas. Vidare ser vi påbud om försoningsvägarna (upprättelse)rättvisa, gottgörelse och healing i och med resolutionens uttryckliga föreläggande om flyktingarnas rätt till frivillig återvändo, gottgörelse för förlust av egendom samt ekonomisk och social rehabilitering. Dessa åtgärder bör sammantaget kunna tolkas som en form av försoningsvägen sanning i det att resolutionen åtminstone indirekt tillstår tidigare oförrätter och det lidande som flyktingarna fått

utstå. Det verkar inte för långsökt att påstå att tillståndet av forna oförrätter och flyktingarnas lidande kan tolkas som ett beträdande av försoningsfasen förtroende och dess uppbyggande av individers självförtroende och en tillit mellan människor. Tilläggas bör att försoningskommissionen även tilldelats uppgiften att vara parterna behjälplig i lösande av olösta frågor, inklusive frågan om ekonomisk utveckling.

Frågan är om resolution GA 194 (III) når upp till den teoretiska analysramens uppfattning om en försoningsprocess? Min tolkning är att försoningskommissionen tillsatts att verka utifrån en strävan efter en top-down-riktad försoningsprocess för fredlig samexistens, förtroende och empati. Det finns inget i resolutionen som ens antyder att försoningsprocessen tarvar ett behov av möten mellan människor, av mänskliga relationer. Genom att tillskapa en positiv atmosfär och återupprätta en moralisk ordning önskar resolutionen skapa förutsättningar för en försoningsprocess. De försoningsvägar som resolutionen lägger fram *förväntas* skapa en försoningsprocess för försoningsfaserna fredlig samexistens, förtroende och empati.

Camp David per den 17 september 1978 skrivs i ljuset av en drygt tioårig ockupation av Västbanken och Gazaremsan. Det ockuperade folket förnekas sina rättigheter. Camp David tar ett helhetsgrepp på situationen i Mellanöstern med sitt ramverk för fred mellan Israel och dennes grannstater. Fredsinitiativet, undertecknad av Israel och Egypten under överinseende av USA, har som mål att skapa fred och en ny era av försoning i Mellanöstern, präglad av ett samarbete för främjande av bland annat ekonomisk utveckling. Det framgår inte uttryckligen av Camp David hur denna nya 'era av försoning' ska skapas. Valet av uttrycket 'ny era av försoning' tyder på att försoning uppfattas som ett framtida mål, inte som en process.

Ramverket avhandlar endast framtiden, den problematiska flyktingfrågan lämpas över till en fast specialkommitté utan några klarlägganden om hur frågan ska lösas. Camp Davids fokus ligger på säkerhetsaspekter i olika former i samklang med tillskapandet av en demokratisk samhällsordning. Fredlig samexistens skapas med militär och polisiär säkerhet, försoningsfasen förtroende främjas genom tillsättandet av en självstyrande myndighet. Försoningsfasen empati kan läsas in i fredsinitiativets understrykande av palestiniernas deltagande i olika steg i fredsprocessen, och dess uttalande om vikten av att involvera de mest berörda av

konflikten. Men även detta är en *för* välvillig tolkning av Camp David. Det finns inget uttalat föreskrivande av försoningsvägar (rättvisa, sanning, healing eller gottgörelse) för att på allvar konfronteras med samhällets våldsamma förflutna, en förståelse för att en 'ny era av försoning' kräver att människor ska kunna passera på gatan utan att vilja skada varandra och kunna känna självförtroende, tillit till andra och empati för andras lidande. Detta sammantaget, oavsett de vackra orden om att involvera de mest berörda, gör att jag ändå avskriver den välvilliga tolkningen om en top-down-riktad försoningsprocess.

Oslo I per den 13 september 1993 undertecknas i en tid som präglas av den första intifadan och de första palestinska självmordsbombningarna, men även av den positiva framtidssyn som murens fall fyra år tidigare gav upphov till i världen. Oslo I är en principdeklaration, undertecknad av Israel och PLO, för palestinskt självstyre under en övergångsperiod på högst fem år. Målet är att leva i fredlig samexistens och att uppnå en rättfärdig, hållbar och enhetlig fredsöverenskommelse och en historisk försoning. Hur denna nya historiska försoning ska uppnås framgår inte i klartext, men valet av termen 'historisk försoning' indikerar en uppfattning om försoning som ett framtida mål, inte en process.

Oslo I inriktar sig på framtiden, och väjer för att konfronteras med sitt våldsamma förflutna. Flyktingfrågan ska lösas på ett rättfärdigt sätt men frågan skjuts upp, tillsammans med andra kontroversiella frågor (Jerusalem, bosättningar, gränsdragning), till framtida förhandlingar. Fredsinitiativet fokuserar istället på skapandet av en demokratisk samhällsordning på det ockuperade området, olika säkerhetsarrangemang samt främjandet av ekonomisk utveckling. Oslo I skapar fredlig samexistens med militär och polisiär säkerhet, och fasen förtroende främjas genom tillsättandet av en självstyrande myndighet för det palestinska folket. Men egentligen finns det inget som indikerar en förståelse av behovet av en försoningsprocess med en konfrontation av samhällets våldsamma förflutna. Hur de människor som levt under en oacceptabelt inhuman situation i decennier ska kunna leva sida vid sida i fredlig samexistens, med självförtroende, tillit till varandra och empati för varandras situation är en icke-fråga i Oslo I. Oslo I innehåller inga påbud om försoningsvägarna rättvisa, sanning, healing eller gottgörelse. Sammanfattningsvis leder detta till att fredsinitiativet inte når upp till den teoretiska analysramens försoningsprocess.

Oslo II per den 28 september 1995 är frukten av principdeklarationen Oslo I. Oslo II är ett fredsavtal undertecknad av den israeliska regeringen och PLO, och bevittnad av ett flertal andra väststater och arabstater. Målet är att leva i fredlig samexistens och att uppnå en rättfärdig, hållbar och enhetlig fredsöverenskommelse och en historisk försoning, det vill säga ordagrant samma mål som principöverenskommelsens. Det vore därmed lätt att förledas att tro att även Oslo IIs 'historiska försoning' i princip endast är ett framtidsmål. Men Oslo II innehåller det mycket intressanta stycket om förtroendeskapande åtgärder som tyder på att fredsinitiativet uppfattar försoning även som en process. Det är första gången vi finner termen försoningsprocess i ett fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina.

Oslo II blickar framåt, men uppvisar även en önskan att konfrontera samhällets våldsamma förflutna. Oslo II stadgar om skapandet av en demokratisk samhällsordning på det ockuperade området parallellt med olika säkerhetsarrangemang. Parterna ska effektuera de förtroendeskapande åtgärderna för att (i klartext) utveckla en positiv, stödjande allmän stämning för ömsesidigt förtroende, tilltro, relationer och samarbete mellan de två folken. Vi ser försoningsvägarna rättvisa, sanning och healing dels genom den allmänna amnestin för brott begångna före datumet för principöverenskommelsens undertecknande om vi tolkar åtalshelftergiften som ett indirekt erkännande av tidigare icke-rättsgrundade (politiska?) frihetsberövanden, dels genom utlovandet om information och eftersökning av försvunna civila och militära personer och kroppar. Att erkänna oförrätter och förstå vikten av människors fundamentala behov av att veta var nära och kära finns, om så bara var kroppen finns, har betydelse för offrens möjlighet att beträda försoningsfasen förtroende. Slutligen kan man tolka påbudet om att tillförsäkra ett utbildningssystem¹³² som främjar fred och som inte inverkar negativt på försoningsprocessen mellan de två folken som ett steg på försoningsvägen sanning. En gemensam historieberövning för israeler och palestinier är

¹³² Läs gärna Nathan, Susan (2006), *Ett annat Israel. Min resa över den judisk-arabiska gränsen*, Stockholm, Ordfront, s 95-108 för en initierad och fördjupad inblick i det israeliska utbildningssystemet. Systemet är uppbyggt på två separata skolsystem, ett för den judiska befolkningen och ett annat för den arabiska befolkningen i Israel. Den arabiska befolkningens utbildnings- och skolsystem är underfinansierad, eftersatt och med en ensidig (judisk) historieberövning. Till exempel renderade en lärares diskussion i klassrummet om PLO och Osloavtalet till avsked, och läroböckerna består av stereotypiska bilder av judar som framgångsrika och araber som kamelförare. Lärartjänstetillsättning sker efter granskning från israelisk säkerhetstjänst.

fundamental för en hållbar fred. De förtroendeskapande åtgärderna skapar även möjlighet för beträdandet av empatifasen, en vilja att lyssna på motpartens motiv och lidande.

Vi ser, liksom i den tidigare analyserade GA 194 (III), en strävan efter en top-down-riktad försoningsprocess för fredlig samexistens, förtroende och empati. Även här ser vi ensidiga politiska påbud om olika försoningsvägar. Partena *förlitar* sig på att den av dem initierade positiva, stödande stämningen är tillfyllest.

Arabiska fredsinitiativet per den 28 mars 2002 föregås av en turbulent tid med den andra palestinska intifadans fatala konsekvenser, fortsatta självmordsbombningar och israelisk vedergällning. Arabiska fredsinitiativet är en invit från Arabförbundet till det internationella samfundet, andra stater och organisationer. Målet är en bytesaffär mellan fred och normala relationer med arabstaterna och en oberoende palestinsk stat på det sedan år 1967 ockuperade området. Arabiska fredsalternativet innehåller inga uttalanden om ett behov av en försoningsprocess. Fredsinitiativet gör klara hänvisningar till fredsinitiativet GA 194 (III) och dess rättfärdiga lösning av flyktingfrågan. I denna fråga går det att föra ett liknande resonemang som under analysstycket om resolution GA 194 (III) ovan.

Färdplanen för fred per den 7 maj 2003 utformas i orostider, Bertini-rapporten kräver ett snabbt agerande. Kvartettens Färdplan för fred är ett fredsinitiativ för en permanent tvåstatslösning och fredsuppgörelse. Färdplanen baserar sig bland annat på en implementering av Arabiska fredsinitiativet. Färdplanen för fred innehåller inga yttranden om försoning. Frågan är om fredsinitiativet ändå innefattar en försoningsprocess?

Kvartettens Färdplan för fred är framtidsinriktad, men det finns även en vilja att konfronteras med samhällets våldsamma förflutna. Den prestationsbaserade och målinriktade färdplanen fokuserar på ömsesidig säkerhet och tillskapandet av en fungerande demokratisk palestinsk stat och palestinsk ekonomisk upphämtning. Fredlig samexistens skapas genom ett omedelbart ömsesidigt stopp för terror och våld, medan förtroende skapas genom upprättandet av en palestinsk stat med fungerande samhällsinstitutioner. Färdplanen inleds med försoningsvägen healing i och med symbolhandlingen att parterna ska erkänna varandras rätt att existera som oberoende stater i fred och säkerhet. Det går att utläsa

av färdplanen en förförståelse för den humanitära situationen på det ockuperade området. Det ska ske en normalisering av palestinskt liv och Bertini-rapportens rekommendationer - att Israel garanterar palestinierna deras fundamentala rättigheter och frisläpper palestinska tillgångar, att den palestinska myndigheten lagför brottsmisstänkta palestinier och stävjar missbruk av transporter för olaglig verksamhet - ska implementeras. Dessa åtminstone indirekta erkännanden om parternas forna oförrätter, tillsammans med påbudet om frysning och senare även nedmontering av israeliska bosättningar, är att tolka som ett påbud om försoningsvägarna sanning, (upprättelse)rättvisa och (straff)rättvisa. Försoningsfasen förtroende betonar bland annat vikten av att individualisera skulden. Färdplanens tredje fas inbegriper en slutförhandling av de infekterade frågorna om gränsdragning, bosättningar och flyktingar, där flyktingfrågan ska få en rättfärdig, rättvis och realistisk lösning. Skrivningen om 'realistisk lösning' förebådar att den rätt att återvända om man så önskar, som främst GA 194 (III) och senare eventuellt även Arabiska fredsinitiativet förespeglar, inte kommer att bli verklighet. Detta gör det svårt att sja om slutförhandlingarnas potential som försoningsprocess.

Färdplanen för fred uttrycker mer en vision om två suveräna demokratiska nationalstater sida vid sida än om en försoningsprocess utifrån den teoretiska analysramen. Trots avsaknaden av uttryckliga hänvisningar till försoning, förtroendeskapande åtgärder eller empati betraktar jag fredsinitiativet som top-down-riktad försoningsprocess med försoningsfaserna fredlig samexistens, förtroende och empati. Detta utifrån den tydliga skrivningen om en implementering av Bertini-rapportens rekommendationer. Färdplanen för fred innefattar försoningsvägarna rättvisa, sanning och healing.

Genèvevillkoren per den 12 oktober 2003 är ett utkast till ett fredsinitiativ, utformat av den israeliska oppositionen och PLO, för undertecknande av Israel och PLO. Fredsinitiativet är en tvåstatslösning i enlighet med gränsdragningen per den 4 juli 1967. Genèvevillkoren baserar sig bland annat på en implementering av fredsinitiativet en Färdplan för fred, samt vad gäller flyktingfrågan även säkerhetsrådets resolution 242 tillsammans med fredsinitiativen GA 194 (III) och Arabiska fredsinitiativet. Genèvevillkoren säger sig utgöra både en historisk försoning mellan israeler och palestinier och ett banande av väg för försoning mellan arabvärlden och Israel. Uttryck som 'historisk försoning' och 'bana väg för försoning' indikerar som tidigare nämnts en

uppfattning om försoning som ett framtida mål, inte en process. Men Genèvevillkoren innefattar även ett försoningsprogram, en medvetenhet om behovet av en försoningsprocess.

Genèvevillkoren blickar såväl framåt som bakåt. Fredsinitiativet fokuserar på effektiva säkerhetsarrangemang och en rättfärdig lösning av flyktingfrågan. Villkorens försoningsprogram, utifrån en samverkan mellan institutioner och civilsamhället, skolvärlden och kulturlivet, är ett tydligt tecken på en insikt om behovet av en försoningsprocess för en hållbar fred. Av vikten av att beträda försoningsvägen sanning genom att lyssna på varandras levnadsberättelser och därmed befrämja en ömsesidig förståelse av det förflutna. Även symbolhandlingen att hedra tidigare samhällen är en del av försoningsvägen healing. Fredsinitiativet stadgar vidare om försoningsvägarna gottgörelse, healing och (upprättelse)rättvisa för flyktingarna. Detta genom kompensation för flyktingskap och förlust av egendom, ersättning till de som inhyst dem, tillgång till rehabilitering och fundamentala mänskliga rättigheter samt en rätt att återvända till Palestina om man så önskar. Dessa åtgärder, tillsammans med frisläppandet av häktade och fängslade, kan sammantaget tolkas som en steg på försoningsvägen sanning då insatserna tyder på ett åtminstone indirekt erkännande av oförrätter. Därtill uppmärksammas behovet av försoningsvägen (straff)rättvisa genom olagligförklarandet av uppvigling med grundval i panrörelser och rasism. Hur den beordrade flytten av de israeler som i nuläget är bosatta i Palestina ska tolkas är dock svårbedömt. Det finns flera tänkbara orsaker; en vilja att separera folken, bereda plats till de flyktingar som önskar återvända till Palestina eller ett tillrättande av tidigare oförrätter. Utifrån fredsinitiativets förståelse av behovet av försoningsvägar är kanske det sistnämnda alternativet det mest troliga.

Sammanfattningsvis ger en analys vid handen att fredsinitiativet Genèvevillkoren uppvisar en förståelse för behovet av en både top-down- och bottom-up-riktad försoningsprocess med försoningsfaserna fredlig samexistens, förtroende och empati. Dock utan att beröra behovet av samklang med framväxten av en demokratisk kultur.

Analys per försoningsfas och försoningsväg

Snittar vi analysen för en stund åt andra hållet, det vill säga analyserar i vilken omfattning och hur försoningsfaserna och försoningsvägarna används finner vi ytterligare några intressanta aspekter.

Försoningsfasen fredlig samexistens: Ett fredsinitiativ har självklart som mål att skapa fred, en trygg fysisk miljö. Men försoningsprocessens försoningsfas fredlig samexistens betyder mer än detta, det ska också finnas en förståelse för samhällets behov av att konfrontera sitt våldsamma förflutna. Målet att leva i fredlig samexistens finner vi uttryckligen i Oslo I och II, dock utan att vid en vidareläsning av Oslo I finna en insikt om den teoretiska analysramens försoningsprocess. Resolution GA 181 (III), Camp David och Oslo I når inte upp till den teoretiska analysramens ambition.

Försoningsfasen förtroende: Oslo II kompletterar sitt tal om fredlig samexistens med försoningsskapande åtgärder. I Oslo II finner vi också för första (och enda) gången termen försoningsprocess i ett fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina. I det att försoningsfasen förtroende inbegriper tillskapandet av åtminstone ett minimum av fungerande samhällsinstitutioner når även resolution GA 194 (III)/Arabiska fredsinitiativet, Färdplan för fred och Genèvevillkoren upp till den teoretiska analysramens ambitioner. Detta eftersom dessa fredsinitiativ även innefattar en förståelse för samhällets behov av att konfrontera sitt våldsamma förflutna.

Försoningsfasen empati: Samma bild som nyss beskrivits avseende försoningsfasen förtroende finner vi även när vi analyserar försoningsfasen empati.

Försoningsvägen rättvisa: Färdplanen för fred och Genèvevillkoren är de fredsinitiativ som förordar försoningsvägen straffrättvisa i form av att lagföra brottsmisstänkta, missbruk av transporter för olaglig verksamhet, uppvigling med grundval i panrörelser och rasism samt frisläppandet av häktade och fängslade. Straffrättvisans fördel är att straffet individualiseras och att man därmed slår undan benen för framtida mytbildningar om kollektiv skuld. Mer vanligt är det med försoningsvägen upprättelserättvisa, även om denna inte alltid är explicit uttalad. Upprättelserättvisans fördel är att samhällets ansvar lyfts fram, att offren och samhället sätts i

fokus. Upprättelserättvisa finner vi i resolution GA 194 (III)/Arabiska fredsinitiativet, Färdplanen för fred och Genèvevillkoren genom ett erkännande av flyktingars rätt att återvända, palestiniernas rätt till mänskliga rättigheter och frysning och senare även nedmontering av israeliska bosättningar.

Oslo II är det enda fredsinitiativ som förespråkar en officiellt deklarerad amnesti för brott begångna före datumet för principöverenskommelsens undertecknande.

Försoningsvägen sanning: Ser vi vidare på försoningsvägen sanning går det inte att finna något påbud om en officiellt sanktionerad sanningskommission, vilket är det som den teoretiska analysramen inrymmer i försoningsvägen sanning. Min analys breddar försoningsvägen sanning bortom sanningskommissionen och betonar nytta med att sanningen kommer fram oavsett i vilket forum och på vilket sätt. Även den teoretiska analysramen utgår från sanningens nytta; att man genom att lyfta fram fakta – sanningen – dämpar risken för uppblussande konflikt. Tyvärr visar det sig att fredsinitiativen, även med denna breddning, endast når upp till ett *indirekt* erkännande av sanningen. Detta genom att, som resolution GA 194 (III)/Arabiska fredsinitiativet, Oslo II, Färdplanen för fred och Genèvevillkoren gör, föreskriva olika åtgärder som endast kan förstås om man tolkar in ett erkännande av tidigare oförrätter. Åtgärder som inryms inom de andra försoningsvägarna upprättelserättvisa, healing och gottgörelse. Men även Oslo IIs påbud om ett fredsfrämjande utbildningssystem med en gemensam historiebeteckning för israeler och palestinier och Genèvevillkorens föreskrivning om att skapa förutsättningar för att kunna lyssna på varandras levnadsberättelser visar att sanningen är viktig. Olika tolkningar av verkligheten inbjuds komma upp på bordet.

Försoningsvägen healing: Även försoningsvägen healing är frekvent förekommande. Färdplanen för fred och Genèvevillkoren förordar symbolhandlingar; ett erkännande av varandras rätt att existera och hedrande av tidigare samhällen. GA 194 (III)/Arabiska fredsinitiativet och Genèvevillkoren lägger in ett mångsidigt rehabiliteringsstöd till flyktingarna, medan Oslo II inser vikten av att förena anhöriga och vänner om så bara genom information om och eftersökning av försvunna civila och militära personer och kroppar. Även den nämnda gemensamma historiebeteckning av det som skett har sin plats i försoningsvägen healing. Det finns glädjande nog inga tecken på att fredsinitiativen faller i

fällan att blint förorda 'västerländska healingstrategier'.

Försoningsvägen gottgörelse: De i resolution GA 194 (III)/Arabiska fredsinitiativet och Genèvevillkoren föreskrivna gottgörelserna handlar om flyktingarnas kompensation för sitt flyktingskap och gottgörelse för förlust av egendom samt ersättning till dem som inhyst dem. Vidare förordar Färdplanen för fred att de palestinska tillgångarna ska frisläppas. Gottgörelse kan även ske via 'tillfredsställelse' som en effekt av att sanningen kommer fram. Denna aspekt återfinns dock inte explicit i fredsinitiativen, men 'tillfredsställelse' ligger i linje med ovanstående resonemang om sanning.

Artikel 1. Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter. De äro utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

Artikel 2.1. Envar är berättigad till alla de friheter och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt.

Artikel 2.2. Ingen åtskillnad må vidare göras på grund av den politiska, juridiska eller internationella ställning, som intages av det land eller område, till vilket en person hör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 3. Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Den universella deklarationen om
de mänskliga rättigheterna, 1948

RESULTAT

Syfte med denna studie är att utröna om, och i så fall hur fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina uppmärksammar behovet av en försoningsprocess. Med försoningsprocess avses de försoningsfaser (fredlig samexistens, förtroende och empati i samklang med en demokratisk kultur) som samhällen genomgår och de försoningsvägar (såväl juridiska som icke-juridiska; rättvisa, sanning, healing och gottgörelse) de tillgriper för att göra upp med tider av utbredda eller systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter vid deras övergång från en period av våldsamt konflikt eller våldsamt förtryck till fred, demokrati, rättssäkerhet och respekt för individens och kollektivets rättigheter. Övergången tarvar att samhällena konfronteras med sitt våldsamma förflutna för att uppnå en holistisk känsla av rättvisa för alla medborgare, etablera eller återskapa medborgerlig tillit, försona människor och folkgrupper samt förhindra framtida övergrepp.

Är definitionens förutsättningar tillämpliga i konflikten mellan Israel och Palestina? Ja, vill jag hävda. Ingen kan påstå annat än att israeler och palestinier tvingats leva i tider av utbredda och systematiska kränkningar

av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Den humanitära situationen är förödande. Och FNs sändebud Catherine Bertini skräder inte orden när hon härleder den allvarliga humanitära krisen på det ockuperade området till den pågående konflikten, och i synnerhet Israels handlingar för att förhindra självmordsbombning och andra angrepp mot israeliska civila och militära mål. Fredsinitiativen har självklart målet att gå från en period av våldsamt konflikt eller våldsamt förtryck till fred, demokrati, rättssäkerhet och respekt för individers och kollektivets rättigheter. Både en fredsplan och en försoningsprocess syftar till att skapa en uthållig väg till en gemensam framtid. Den teoretiska analysramens utgångspunkt är att det inte kan uppstå varaktig fred utan en försoningsprocess.

Analysen i föregående avsnitt, där vi kombinerade studiens frågeställningar med bakgrunden kan sammanfattas i nedanstående tabell (se Tabell 1, nästa sida). Vi ser då till exempel att fredsinitiativet resolution GA 194 (III) från år 1948 uppmärksammar behovet av en försoningsprocess. Det går att läsa in en strävan efter försoningsfaserna fredlig samexistens, förtroende och empati, dock utan en samklang med framväxten av en demokratisk kultur. Den teoretiska analysramens försoningsvägar (rättvisa, sanning, healing och gottgörelse) återfinns i fredsinitiativet, liksom termen 'försoning' i den tillsatta försoningskommissionen. Fredsinitiativets försoningsprocess är top-down-riktad, det vill säga att de försoningsvägar som läggs fram i fredsinitiativet förväntas skapa en positiv atmosfär och moralisk ordning som främjar försoningsprocessen. Därtill finner vi en samklang med skapandet av ekonomisk utveckling.

Ser vi på den för dagen aktuella fredsinitiativet en Färdplan för fred finner vi försoningsprocessens tre försoningsfaser (fredlig samexistens, förtroende och empati) i samklang med framväxten av en demokratisk kultur, samt de fyra försoningsvägarna (rättvisa, sanning och healing och gottgörelse). Detta faktiskt utan att fredsinitiativet inrymmer termen 'försoning'. Men som vi påvisat så råder det en viss förvirring om innehållet i begreppet 'försoning', så det faktum att ordet inte används är inte avgörande för om fredsinitiativet inbegriper en förståelse för behovet av en försoningsprocess. I det att detta fredsinitiativ bland annat lägger fast att Bertini-rapportens rekommendationer ska implementeras i sin helhet går det att utröna att Kvartetten uppmärksammat behovet av en försoningsprocess. Vidare finner vi en top-down-riktad försoningsprocess, och en samklang med skapandet av ekonomisk utveckling.

Tabell 1. Försoningsprocess i fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina

Fredsinitiativ Försonings- faser/vägar	GA 181 (III), 1947	GA 194 (III), 1948	Camp David, 1978	Oslo I, 1993	Oslo II, 1995	Arabiska initiativet, 2002	Färdplan för fred, 2003	Genevevillkoren, 2003
Fas: Fredlig samexistens	-	X	-	-	X	X	X	X
Fas: Förtroende	-	X	-	-	X	X	X	X
Fas: Empati	-	X	-	-	X	X	X	X
En demokratisk kultur	X	-	X	X	X	-	X	-
Väg: Rättvisa	-	X	-	-	X	X	X	X
Väg: Sanning	-	X	-	-	X	X	X	X
Väg: Healing	-	X	-	-	X	X	X	X
Väg: Gottgörelse	-	X	-	-	X	X	X	X
Termen 'försoning'?	-	X	X	X	X	X	-	X
Försoningsprocessriktning	-	top-down	-	-	top-down	top-down	top-down	top-down bottom-up
Ekonomisk utveckling	X	X	X	X	X	-	X	-

Tabellen visar om försoningsfasen (fredlig samexistens, förtroende, empati), samklang med framväxten av en demokratisk kultur, försoningsvägarna (rättvisa, sanning, healing, gottgörelse), termen 'försoning' samt samklang med skapande av ekonomisk utveckling förekommer i respektive fredsinitiativ. 'X' innebär att det förekommer medan '-' innebär att det inte förekommer. Vidare framgår det vilken riktning försoningsprocessen intar (top-down eller bottom-up).

Vad skulle vi kunnat förvänta oss? Disciplinen om försoningsprocesser är relativt ung. Det är endast cirka trettio år sedan frågan väcktes, och endast ett femtontal år sedan vi för första gången ser en implementering av försoningsprocesser i fredsavtal. Tabell 1 påvisar att vi ser detta även i fredsinitiativen i konflikten mellan Israel och Palestina. Fredsinitiativen sedan mitten av nittiotalet uppmärksammar behovet av en försoningsprocess i högre grad än de tidigare fredsinitiativen. Camp David talar visserligen om en 'ny era av försoning' och Oslo I om 'historisk försoning', men utan att leva upp till den teoretiska analysramens ambition. Den förespeglade försoningen är endast vackra ord. Det stora undantaget är GA 194 (III) antagen redan för nästan sextio år. Resolutionen tillsätter en försoningskommission, det första tydliga

tecknet på att man uppmärksammar behovet av en försoningsprocess. Senare finner vi 'förtroendeskapande åtgärder' och 'försoningsprocess' i Oslo II och 'försoningsprogram' i Genèvevillkoren.

Påvisar fredsinitiativen en lyhördhet för den egna konfliktens grund, behov och möjligheter? Ju längre tiden går desto värre blir den humanitära situationen för palestinier och israeler. Antalet flyktingar växer i ett accelererande tempo, en del har aldrig sett sitt modersland. Situationen har förvärrats under konflikten som snart pågått i sex decennier. Den teoretiska analysramen betonar att det är av yttersta vikt att påbörja försoningsprocessen så tidigt som möjligt. Resolution GA 194 (III) är en föregångare, men så kommer den också i en tid med stora flyktingsströmmar efter katastrofen/självständighetskriget och när världen precis enas om att inrätta en organisation för att bibehålla internationell fred och säkerhet. Tio års ockupation av Västbanken och Gazaremsan, som ytterligare förvärrar den humanitära situationen, får ingen efterklang i Camp David; fredsinitiativet inrymmer inga tecken på en insikt om behovet av en försoningsprocess. Självklart kan man försvara skaparna av Camp David med att man då inte visste bättre. Diskussionerna om ett behov av försoningsprocesser hade precis sett dagens ljus. Frågan är om Oslo I kan använda samma försvar. Även detta fredsinitiativ kommer i en tveeggad tid med den första intifadan men även med hopp om en ljusnande framtid i och med murens fall, utan att följas av initierandet av en försoningsprocess. Fredsinitiativen från och med Oslo II uppvisar en förståelse av behovet av en försoningsprocess och därmed en lyhördhet för konfliktens grund, behov och möjligheter.

Blickar vi tillbaka till Tabell 1 finner vi att alla fredsinitiativ är top-down-riktade försoningsprocesser, förutom Genèvevillkoren som utgår från även en bottom-up-riktad försoningsprocess. En top-down-riktad försoningsprocess innebär att fredsinitiativens undertecknare och skapare förväntar sig att nationella och/eller internationella initiativ för att skapa en positiv samhällsanda och moralisk ordning kommer att sippra ned till de människor som till syvende och sist är de som genom försoningsprocessen finner en väg att leva i fred sida vid sida i fred. Oslo II är det enda fredsinitiativ som i klartext talar i dessa termer. Genèvevillkoren är unika i sin insikt om behovet av en bottom-up-riktad försoningsprocess. Försoningsvägarna utformas på det lokala planet i samverkan mellan institutioner och civilsamhälle, skola och kulturliv. Den teoretiska analysramen betonar att försoningsprocessen är en angelägenhet för hela samhället, men tar inte direkt ställning i frågan om vilken väg

försoningsprocessen lämpligen ska ta, top-down eller bottom-up.

Dock vill jag påstå att den teoretiska analysramen, med sin detaljrikedom om nödvändigheten av regelrätta möten mellan offer och förövare, i grunden förordar en bottom-up-riktad försoningsprocess. Det kan rent av vara svårt att riktigt förstå hur den teoretiska analysramen kan inrymma en top-down-riktad försoningsprocess. I vilken mån en top-down-riktad försoningsprocess ska betraktas som ett sämre, i betydelsen mindre verkningsfull, alternativ får andra studier utröna.

International IDEA utgår från försoningsfaser i samklang med framväxten av en demokratisk kultur. Med en demokratisk kultur avses en gradvis maktfördelning, ett erkännande av varandras politiska förpliktelser, en miljö som främjar mänskliga rättigheter och ekonomisk rättvisa. Vi finner denna samklang i alla fredsinitiativ, utom i Arabiska fredsinitiativet, Genèvevillkoren och resolution GA 194 (III). Avsaknaden av samklangen med framväxten av en demokratisk kultur i resolution GA 194 (III) kan troligen förklaras med att den till sin natur endast syftar till ett tillsättande av en försoningskommission. Varför Arabiska fredsinitiativet och Genèvevillkoren inte inbegriper framväxten av en demokratisk kultur är dock höljt i dunkel. I detta sammanhang kan det vara värt att notera att alla fredsinitiativ, förutom det Arabiska fredsinitiativet och Genèvevillkoren, även inbegriper en samklang med skapande av ekonomisk utveckling. Det är med andra ord ett och samma fredsinitiativ som inrymmer samklang med framväxten av en demokratisk kultur som med skapandet av ekonomisk utveckling. (Observera att den demokratiska kulturens ekonomiska rättvisa inte kan likställas med ekonomisk utveckling, ekonomisk utveckling innebär inte per automatik ekonomisk rättvisa.) Förekomsten av dessa samklanger skulle kunna förklaras med den tolkning som ibland hörs till att demokratier inte krigar mot varandra; nämligen att demokratiska stater tenderar att vara rikare och därför har mer att förlora¹³³. Frågan om varför Arabiska fredsinitiativet och Genèvevillkoren väljer att inte (värjer sig från att?) utgå från försoningsfaser i samklang med tillväxten av en demokratisk kultur och skapandet av ekonomisk tillväxt lämnar jag till andra skribenter att utröna.

¹³³ Dunne, Tim (2001), "Liberalism", Baylis, John & Smith, Steve (eds), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations.*, Oxford, Oxford University Press, s 171.

Varför genomdrevs inte fredsinitiativen? Det går att konstatera att åtminstone de tidigare fredsinitiativen inte lett till en hållbar fred. Ser vi på sammanställningen i Tabell 1 är det lätt att konstatera att det inte är förvånande att vare sig resolution GA 181 (III), Camp David eller Oslo I skapade fred. Dessa fredsinitiativ innehåller knappast några tecken på att behovet av en försoningsprocess uppmärksammats. Oslo II, som inrymmer försoningsprocessens alla faser och vägar har hittills lett till det mest konkreta resultatet med skapandet av PA och dess etappvisa övertagande av delar av jurisdiktionen över Västbanken och Gazaremsan. Huruvida Färdplanen för fred, Arabiska fredsinitiativet och/eller Genèvevillkoren som ännu fortlever som fredsinitiativ kommer att leda till en hållbar fred får framtiden utvisa. Utgår vi från den teoretiska analysramens utgångspunkt om att det krävs en försoningsprocess för en hållbar, varaktig fred så finns det hopp i det att alla inrymmer en handlingsplan för en försoningsprocess.

Men att stanna vid detta vore att stanna för tidigt! För, som vi vet, inte heller Oslo II skapade en hållbar fred. Trots att Oslo II uppmärksammar behovet av en försoningsprocess. Hur ska detta tolkas? Räcker inte den teoretiska analysramen till, är det inte tillfylles med att konfronteras med sitt våldsamma förflutna för att uppnå en hållbar fred? Utgångspunkten för denna studie är visserligen att det är nödvändigt att inbegripa försoningsprocesser i fredsinitiativ för att uppnå hållbar fred, men Oslo II visar att det inte går att smita förbi denna viktiga fråga. Svaret på frågan kan ge oss vägledning om hur de idag aktuella fredsinitiativen, som också uppmärksammar behovet av en försoningsprocess, ska lyckas med att skapa en hållbar fred.

Utan att hemfalla i en för politisk analys går det att tänka sig ett antal andra faktorer som påverkar utsikterna för en hållbar fred. Det kan inte nog betonas att en försoningsprocess måste utgå från den aktuella kontexten. Ser vi tillbaka till argumentationen och tolkningarna om orsaken till att de olika fredsinitiativen inte skrivs under och/eller efterlevs finner vi dolda agendor (fakta på marken, aggressiv sionism, vinna tid, jihad, hjärntvätt för jihad, bosättningar, flyktingarnas utebliven rätt att återvända), en ovilja att hantera kontroversiella frågor (flyktingar, palestinskt självstyre) samt säkerhet (pågående våld). Därtill det självklara med att innehållet i själva fredsinitiativet uppfattas som oacceptabelt, t ex föreslagna gränsdragningar. Ser vi på kartan för Oslo II (Karta 5) finner vi en uppsplittring av Västbanken som kan vara svår att förstå, och än svårare att tro att den skulle kunna vara en hållbar lösning. Detta kan vara

en del av förklaringen till Amos Oz hårda dom över Oslo II. Ingen av parterna trodde på en hållbar fred. Istället för att ärligt beträda Oslo IIs föreskrivna försoningsprocess valde parterna att rusta för fortsatt konflikt. Förtroendet och tilliten mellan människorna saknas. Den top-down-riktade försoningsprocessens *förväntningar* på skapandet av en positiv, stödjande allmän stämning för ömsesidigt förtroende, tilltro, relationer och samarbete mellan de två folken kom här på skam.

Kan konfliktens art ge oss en vägledning till den teoretiska analysramens begränsning? IDEAs handbok om försoning efter våldsamma konflikter koncentrerar sig på situationer där den våldsamma konflikten hänför sig till inbördeskrig eller till en grymt förtryckande regim. I och med att Priscilla Hayner varit en av handbokens medförfattare kan vi utgå från att IDEAs handbok inbegriper erfarenheter i hennes egen bok om försoningskommissioner (sanningskommissioner), och de där behandlade konflikterna (totalt tjugofem stycken). Nästan sjuttio procent av de studerade försoningskommissionerna har verkat i stater som tidigare styrts av grymt förtryckande regimer, i de flesta fall militärregimer. Resterande försoningskommissioner har verkat i stater som hemsökts av inomstatliga väpnade konflikter, det vill säga väpnade konflikter mellan regeringsmakten och regeringskritiska grupper i landet. Parterna i de inomstatliga väpnade konflikterna kämpade företrädesvis om makten över statens hela territorium. Endast i ett fall – på Sri Lanka - har delar av den väpnade kampen som mål att tillskansa sig självstyre över ett eget territorium av staten. Tyvärr fortgår konflikten mellan regeringsmakten och Tamilska Tigrarna än idag, trots att även denna konflikt ingick i försoningskommissionens mandat.

Konflikten mellan Israel och Palestina handlar i grunden om två folks (berättigade) rätt till självstyre över det egna territoriet. Visionen om en arabisk stat sida vid sida med en judisk stat såg dagens ljus redan år 1947, och fortlever än idag. Förenta Nationernas stadga talar redan i sin första artikel, som lägger fast organisationens ändamål, om principen om folkens lika rättigheter och självbestämmanderätt. FNs förvaltarskapssystem är endast en tillfällig lösning till dess att befolkningen uppnår fullt självstyre över territoriet. Den teoretiska analysramen om försoningsprocesser efter våldsam konflikt eller våldsamt förtryck, som i grunden utgår från erfarenheter från tidigare och pågående försoningsprocesser efter grymt förtryckande regimer och inbördeskrig, har därmed en begränsning. Det finns ännu för få erfarenheter från försoningsprocesser efter våldsam konflikt eller våldsamt förtryck mellan två parter som i grunden handlar

om två folks strävan efter självstyre över ett eget territorium. Kanske är dagens teori om försoningsprocesser inte anpassad till konflikter så som konflikten mellan Israel och Palestina, eller konflikten mellan regeringsmakten på Sri Lanka och Tamilska Tigrarna?

För att göra den teoretiska analysramen rättvisa så är det viktigt att förtydliga att den endast är övertygad om nödvändigheten av en försoningsprocess för en hållbar fred. Detta innebär inte att de påstår att försoningsprocessen är den enda betydande faktorn för skapandet av en hållbar fred.

Kan vi nu besvara denna studies syfte; om, och i så fall hur fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina uppmärksammar behovet av en försoningsprocess? Ja, en kort sammanfattning blir att vi utifrån sammanställningen i Tabell 1 kan säga att fem av de åtta analyserade fredsinitiativen når upp till den teoretiska analysramens ambition om en försoningsprocess med försoningsfaserna fredlig samexistens, förtroende och empati i samklang med framväxten av en demokratisk kultur (och tillskapandet av ekonomisk utveckling) genom försoningsvägarna rättvisa, sanning, healing och gottgörelse. Denna övergång innefattar en konfrontation med samhällets våldsamma förflutna. Det framgår inte uttryckligen om denna konfrontation ska skapa, i enlighet med den teoretiska analysramens definition av försoningsprocess, "en holistisk känsla av rättvisa för alla medborgare, etablera eller återskapa medborgerlig tillit, försona människor och folkgrupper samt förhindra framtida övergrepp". Endast Oslo II talar i klartext om att "utveckla en positiv och stödjande allmän stämning som grogrund för ömsesidigt förtroende och tilltro mellan folken". Dock kan de övriga fyra fredsinitiativen endast förstås om även dessa *indirekt* förväntar sig samma effekt. Fyra av de fem fredsinitiativen är endast top-down-riktade medan den femte, Genèvevillkoren, även inkluderar en bottom-up-riktad försoningsprocess.

De idag aktuella fredsinitiativen – Arabiska fredsinitiativet, Färdplanen för fred och Genèvevillkoren – har en potential att lyckas med att skapa en hållbar fred i det att de uppmärksammar behovet av en försoningsprocess. Speciellt Genèvevillkoren är i linje med den teoretiska analysramen. Det är det enda fredsinitiativ som talar om behovet av möten mellan människor, om ett bottom-up-riktad försoningsprocess.

* * *

Några slutord. Om världen ska kunna leva upp till de tre första artiklarna i den universella deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna...

Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter. De äro utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

Envar är berättigad till alla de friheter och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad må vidare göras på grund av den politiska, juridiska eller internationella ställning, som intages av det land eller område, till vilket en person hör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

... får vi nog anstränga oss lite till. Visa vårt medfödda förnuft och samvete i vårt möte med vår nästa. Vardagen för både palestinier och israeler begränsas på ett sätt som inte längre kan tolereras. Det är dags att skynda innan fakta på marken separerat de två folken för all framtid. Ju längre konflikten pågår, desto svårare är det att lösa den...

SLUTDISKUSSION

Att använda sig av, som i detta arbete, en inkonsekvent teoretisk analysram har varit en rejäl utmaning. Inkonsekvensen ligger i den teoretiska analysramens mixande av innebörden av begrepp så som försoning, försoningsprocess, transitional justice, försoningsfaser och försoningsvägar. Försoningsfaserna och försoningsvägarna vävs in i varandra på ett sätt som stundtals gör det svårt att bena ut var den ena börjar och den andra slutar. Vilket på ett sätt är poängen med hela den teoretiska analysramens upplägg. Lägg därtill fredsinitiativ som inte i klartext förklarar orsaken till föreslagna åtgärder, och min ontologiska och epistemologiska forskarsyn så blir den akademiska utmaningen ett faktum. I nuläget blir det ibland många tolkningar, tolkningar som måste förklaras med många ord och många bisatser. Vilket i nästa steg blir en utmaning för läsaren.

Det har under skrivandets gång dykt upp ett antal ämnen för vidare forskning. Studiens utgångspunkt har varit, som tidigare nämnts, att det är nödvändigt att i fredsavtal inbegripa försoningsprocesser för att uppnå hållbar fred. Självklart kan det finnas andra orsaker till att fredsinitiativen inte genomdrivits än avsaknaden av en insikt om behovet av en försoningsprocess eller att fredsinitiativen ännu fortlever. Flertalet av fredsinitiativen blev aldrig mer än en skrivbordsprodukt. Bland annat till följd av misstankar om dolda politiska agendan. Det vore självklart mycket intressant att inta en mer kritisk hållning till nyttan av försoningsprocesser. Är det verkligen som International IDEA hävdar inte möjligt att uppnå hållbar fred utan en försoningsprocess? Vad mer krävs än en försoningsprocess för att uppnå hållbar fred?

Även frågan om försoningsprocessens riktning är ett ämne för vidare studier. I vilken mån ska den top-down-riktade försoningsprocessen betraktas som ett sämre, i betydelsen mindre verkningsfullt, alternativ än den bottom-up-riktade försoningsprocessen?

Som statsvetare med mänskliga rättigheter och demokrati som specialitet fångas jag även av det faktum att det Arabiska fredsinitiativet och Genèvevillkoren väljer att inte, eller är det värjer sig från att, utgå från försoningsfaser i samklang med tillväxten av en demokratisk kultur och ekonomisk tillväxt. Hur kan detta förklaras och förstås?

REFERENSER

- Ateek, Na'im (2004), "Ockupation, intifada och självmordsattacker – ett svar från en kristen palestinier", Gunner, Göran (red), *I skuggan av ockupationen – palestinsk kamp för nationella rättigheter*, Stockholm, Atlas
- Anwar al-Sadat, Muhammad & Begin, Menachem (1978-09-17), *The Camp David Accords - The Framework for Peace in the Middle East*, (2007-05-02)
<http://www.jimmycarterlibrary.org/documents/campdavid/accords.phtml>
- Anwar al-Sadat, Muhammad & Begin, Menachem (1979-03-26), *Egyptian – Israeli Peace Treaty*, <http://www.mideastweb.org/egyptisrael treaty.htm> (2007-07-01)
- Balfour, Arthur James (1917-11-02), "The Balfour Declaration",
<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/The+Balfour+Declaration.htm>
(2007-01-28)
- Beilin, Yossi Beilin & Abd-Rabbo Yasser (2003-10-12), *The Geneva Accords*,
<http://www.mideastweb.org/geneva1.htm> (2007-07-21)
- Ben-Ami, Shlomo (2006), *Scars of war, wounds of peace. The Israeli-Arab tragedy.*, London, Orion Books Ltd – Phoenix
- Bertini, Catherine (2002-08-19), *Mission Report*,
<http://www.reliefweb.int/library/documents/2002/un-opt-19aug.pdf> (2007-07-19)
- Boyle, Francis A. (2003), *Palestine, Palestinian and International Law*, Atlanta, ClarityPress
- Bush, George W (2002-06-24), "President Bush Calls for New Palestinian Leadership",
<http://www.state.gov/p/nea/rls/rm/11408.htm> (2007-07-17)
- Coakley, Kate & Divac Öberg, Marko (2006), *Occasional Paper 15 – Israel's deportations and forcible transfers of Palestinians out of the West Bank during the second intifada*, Ramallah, Al-Haq
- Dunne, Tim (2001), "Liberalism", Baylis, John & Smith, Steve (eds), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations.*, Oxford, Oxford University Press
- Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter (1997), *Konventionssamling i mänskliga rättigheter och humanitär rätt*, Stockholm, Norstedts Juridik AB
- Gröndahl, Mia (2004), "Ögonblick från flyktinglägren", Gunner, Göran (red), *I skuggan av ockupationen – palestinsk kamp för nationella rättigheter*, Stockholm, Atlas
- Halper, Jeff (2004), "Bosättningarna och intifadan", Gunner, Göran (red), *I skuggan av ockupationen – palestinsk kamp för nationella rättigheter*, Stockholm, Atlas
- Hannum, Hurst (2006), "Human Rights in Conflict Resolution: The Role of the Office of the High Commissioner for Human Rights in UN Peacemaking and Peacebuilding", i *Human Rights Quarterly*, Vol. 28, No. 1, February 2006
- Hayner, Priscilla B. (2002), *Unspeakable Truths. Facing the Challenge of Truth Commissions.*, London, Routledge
- Holsti, Kalevi J. (1996), *State, War, and the State of War*, Cambridge, Cambridge University Press, s 20-37

- HRW Human Rights Watch (2002), *Erased In A Moment: Suicide Bombing Attacks Against Israeli Civilians*, Human Rights Watch, <http://www.hrw.org/reports/2002/isrl-pa/ISRAELPA 1002.pdf> (2007-01-26)
- ICJ International Court of Justice (2004-07-09), *Legal consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory*, <http://www.icj-cij.org/icjwww/idocket/imwp/imwpframe.htm> (2007-02-14)
- ICRC International Committee of the Red Cross (2007), "States party to the main treaties", http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/party_main_treaties (2007-03-17)
- ICTJ International Center for Transitional Justice (2007a), "Mission and History", <http://www.ictj.org/en/about/mission/> (2007-02-18)
- ICTJ International Center for Transitional Justice (2007b), "What is Transitional Justice?", www.ictj.org/en/tj (2007-02-18)
- ICTJ International Center for Transitional Justice (2007c), "Where We Work", <http://www.ictj.org/en/where/overview/> (2007-02-18)
- International IDEA (2003), *Reconciliation After Violent Conflict. A Handbook.*, Stockholm, International IDEA
- International IDEA (2007a), "About Us", <http://www.idea.int/about/index.cfm> (2007-09-01)
- International IDEA (2007b), "Sustainable reconciliation", <http://www.idea.int/conflict/sr/> (2007-06-24)
- Issacharoff, Avi (2007-03-29), "Arab leaders unanimously approve Saudi peace initiative at Riyadh summit", <http://www.haaretz.com/hasen/spages/843364.html> (2007-07-17)
- Isseroff, Ami (2003-01-17), "Viewpoints - The Peace Process is Dead, Long Live the Peace Process", <http://www.mideastweb.org/oslofailed.htm> (2007-07-01)
- Isseroff, Ami (2007), "The Arab Peace Initiative, Introduction", <http://www.mideastweb.org/saudipeace.htm> (2007-07-01)
- Johansson, Agneta (2004), "Folkrätten och Palestina", Gunner, Göran (red), *I skuggan av ockupationen – palestinsk kamp för nationella rättigheter*, Stockholm, Atlas
- Lundquist, Lennart (1993), *Det vetenskapliga studiet av politik*, Lund, Studentlitteratur
- MidEastWeb (2007a), <http://mideastweb.org>
- MidEastWeb (2007b), "Egyptian-Israeli Peace Treaty - 1979", <http://www.mideastweb.org/egyptisrael treaty.htm> (2007-07-01)
- MidEastWeb (2007c), "Geneva Accord (Beilin-Abd-Rabbo Document)", <http://www.mideastweb.org/geneva1.htm> (2007-07-21)
- MidEastWeb (2007d), "Israel and Palestine: A Brief History", <http://www.mideastweb.org/briefhistory.htm#The%20British%20Mandate> (2007-06-30)
- MidEastWeb (2007e), "The Arab Peace Initiative, 2002", <http://www.mideastweb.org/saudipeace.htm> (2007-07-01)
- Nordquist, Kjell-Åke (2007), "Fred och säkerhet och det internationella rättssamhället", Mårsäter, Olle, *Rättssamhällets betydelse för fred och säkerhet*, Stockholm, Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter
- OHCHR Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2006-07-20), "Ratifications and Reservations", <http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/index.htm> (2007-07-26)

- PASSIA Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs (2007), <http://www.passia.org>
- Powell, Colin L. (2002-04-10), "Remarks with Foreign Minister of Spain Josep Pique, United Nations Secretary General Kofi Annan, Foreign Minister of Russia Igor Ivanov, and European Union Senior Official Javier Solana", <http://www.state.gov/secretary/former/powell/remarks/2002/9232.htm> (2007-07-20)
- Rokka, Jaana (2005), *Ny FN-praxis som legitimerar 'humanitär interventioner'?*, Örebro, Örebro Universitet
- Svenska Röda Korset (2002), *Utbildningsmaterial i internationell humanitär rätt i väpnade konflikter*, Stockholm, Röda Korset
- The Council of Arab States (2002-03-28), *The Arab Peace Initiative*, <http://www.mideastweb.org/saudipeace.htm> (2007-05-07)
- The Government of the State of Israel & PLO Palestinian Liberation Organization (1993-09-13), *Declaration of principles on interim self-government arrangements*, <http://www.mideastweb.org/meoslodop.htm> (2007-06-30)
- The Government of the State of Israel & PLO Palestinian Liberation Organization (1995-09-28), *The Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip*, <http://www.mideastweb.org/meosint.htm> (2007-05-07)
- The League of Nations (1919-01-10), *The Covenant of the League of Nations*, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/leagcov.htm> (2007-01-28)
- The League of Nations (1922-07-24), *The Palestine Mandate*, <http://www.mfa.gov.il/mfa/peace%20process/reference%20documents/> (2007-02-23)
- UN General Assembly (1947-11-29), *GA 181 (II) Future Government of Palestine*, <http://www.un.org/documents/ga/res/2/ares2.htm> (2007-01-28)
- UN General Assembly (1948-05-14), *A/RES/186 (S-2) Appointment and terms of reference of a United Nations Mediator in Palestine*, <http://www.un.org/documents/ga/res/2/ares2.htm> (2007-07-13)
- UN General Assembly (1948-12-11), *GA 194 (III) Palestine Progress Report of the United Nations Mediator*, <http://www.un.org/documents/ga/res/3/ares3.htm> (2007-04-16)
- UNRWA United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (2007a), "Publications/Statistics", <http://www.un.org/unrwa/publications/index.html> (2007-07-26)
- UNRWA United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (2007c), "Who is a Palestine refugee?", <http://www.un.org/unrwa/refugees/whois.html> (2007-07-26)
- UN Secretary-General (2003-05-07), *S/2003/529 Letter from the Secretary-General: A Performance-based road map to a permanent two-State solution to the Israeli-Palestinian conflict*, <http://domino.un.org/unispal.nsf/vSecgen!OpenView&Start=1&Count=150&Expand=61#61> (2007-02-19)
- UN Secretary-General (2004-08-23), *S/2004/616* Report of the Secretary-General: The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies*, <http://www.un.org/Docs/sc/sgrep04.html> (2007-02-18)
- UN Security Council (1967-11-22), *Resolution 242 (1967) The situation in the Middle East*, <http://www.un.org/documents/sc/res/1967/scres67.htm> (2007-01-28)

- UN Security Council (1973-05-15), *Resolution 338 (1973) Cease-Fire in the Middle East*, <http://www.un.org/documents/sc/res/1973/scres73.htm> (2007-01-28)
- UN Security Council (2002-03-12), *S/RES/1397 (2002) Resolution 1397 (2002) The situation in the Middle East, including the Palestinian question*, <http://www.un.org/Docs/scres/2002/sc2002.htm> (2007-05-06)
- UN Security Council (2003-11-19), *S/RES/1515 (2003) Resolution 1515 (2003)*, http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions03.html (2007-07-20)
- UN Security Council (2004-01-26), *S/PV.4903 (Resumption 1) Post-conflict national reconciliation: role of the United Nations*, <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/scact2004.htm> (2007-06-27)

Kartor

1. Palestinska flyktingläger

Se: http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/Refugees-UNWRA-2001.html

2. Palestina under det brittiska mandatet

Se: http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/1923-1948-british-mandate.html

3. GA 181 (III)

Se: http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/1947-un-partition-plan-reso.html

4. Mellanöstern efter 1967-års krig

Se: http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/1967-post-june-war-israel.html

5. Oslo II

Se: http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/Oslo-2.html

Research Program on Human Rights and Peace-Building

Research Paper Series

1. Göran Gunner, Kjell-Åke Nordquist, *Mänskliga rättigheter och fredsbyggande – skilda agendor men samma mål?* 2007
2. Kjell-Åke Nordquist, *The Crossroads of Human Rights and Peace-Building – An ongoing debate.* 2008
3. Jaana Rokka, *Att konfronteras med sitt våldsamma förflutna för en hållbar fred – Israel och Palestina.* 2008

Redaktörer: Göran Gunner och Kjell-Åke Nordquist

Att konfronteras med sitt våldsamma förflutna för en hållbar fred - Israel och Palestina

Föreliggande rapport är en studie som fokuserar huruvida fredsinitiativ i konflikten mellan Israel och Palestina uppmärksammar behovet av en försoningsprocess. Arbetet innefattar en genomgång av de viktigaste fredsinitiativen i regionen och bland annat ställs frågan hur en försoningsprocess ska vara utformad för att främja en hållbar fred.

Inom forskningsprogrammet om mänskliga rättigheter och fredsbyggande vid Teologiska högskolan Stockholm studeras såväl teoretiska som empiriska samband mellan mänskliga rättigheter och fredsprocesser. I programmet genomförs både mindre, avgränsade projekt och omfattande studier på internationell nivå. Forskningsprogrammet vill bidra till ökad kunskap och en fördjupad bild av hur mänskliga rättigheter och fredsbyggande anknyter till varandra.

Research Paper Series innehåller rapporter från mindre och större studier framtagna i anknytning till forskningsprogrammets löpande arbete.

teologiska
högskolan
stockholm

Teologiska högskolan Stockholm (THS) bedriver akademisk undervisning och forskning inom områdena teologi samt mänskliga rättigheter och fredsbyggande. THS har lång erfarenhet av internationella kontakter för både studentutbyte och forskning, etablerade med såväl universitet som biståndsinriktade institutioner i olika delar av världen. För ytterligare information om utbildning och forskning vid THS, se www.ths.se.